

Filozofická fakulta
Univerzity Karlovy v Praze
Ústav českého jazyka a teorie komunikace

Bakalářská práce

Ladislava Brožová

Pravopis přejatých slov v současném denním tisku
The Spelling of Loanwords in Contemporary Daily Press

Praha 2011

Tímto děkuji doc. Robertu Adamovi, Ph.D., za čas, který mi věnoval při přípravě práce i jejím dokončování, za pohotovou spolupráci a cenné rady a připomínky.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 17. dubna 2011

.....

Anotace

Bakalářská práce se zabývá psaním slov přejatých v dnešním denním tisku. Dělí se na část teoretickou a praktickou. První část nás seznamuje s pravopisem přejatých slov, který byl zaveden vydáním Pravidel českého pravopisu v roce 1957. Nová Pravidla (1993) v důsledku vývoje jazyka kodifikovala několik pravopisných změn, které však nebyly přijaty a vyvolaly negativní reakce odborné i neoborné veřejnosti. Došlo k diskusi mezi lingvisty, jejichž názory na nový pravopis byly odlišné. Následným řešením, které dalo psaní slov přejatých podobu, jež je platná dodnes, tak bylo vydání tzv. Dodatku k Pravidlům. Ten stanovil zavedení dublet tam, kde Pravidla z roku 1993 kodifikovala již jen variantu se z nebo krátký vokál.

Druhá, praktická část práce zkoumá, jak na změny zavedené novými Pravidly reaguje denní tisk, konkrétně deníky Mladá fronta DNES, Lidové noviny, Hospodářské noviny, Právo a Blesk. V čem a jak důsledně redaktoři respektují nová Pravidla? Naším cílem je (na základě excerptce přejatých slov z výše uvedených pěti deníků) prezentovat, jaké pravopisné normy převažují v tisku dnes a jak se změnilo psaní *z/s*, *-ismů*, přípony *-ing/-ink* či délky vokálů oproti dřívějším dobám.

Annotation

The theme of the bachelor's essay is the spelling of the loanwords in today's Czech daily press. The thesis consists of two parts: theoretical and practical. The first (theoretical) part informs about the spelling of the loanwords, which was established in 1957. Due to the constant language development the new codification (1993) codified a number of spelling changes, but they were not accepted among the experts nor public respectively. Linguists opened a discussion in which they presented their various opinions. The conclusion was publishing of *Dodatek k Pravidlům českého pravopisu*. It revised the spelling of the loanwords and is still valid. The crucial amendment was accepting double forms instead of “z” or short vowel only.

The second part (practical) examines how the Czech daily press (*Mladá fronta DNES*, *Lidové noviny*, *Hospodářské noviny*, *Právo* and *Blesk*) reacts to the changes. In what way and how thoroughly do the editors respect the new rules? The aim of this essay (via excerpts from the five aforementioned newspapers) is to present the orthographical

standards that prevail in today's newspapers and how has the usage of double forms of *z/s*, *-izmus/-ismus*, *-ing/-ink* affixes, or vowel length changed in the recent years.

Klíčová slova

Přejatá slova, Pravidla českého pravopisu, dubleta (psaní *z/s*, *-ing/-ink*, délka vokálů), denní tisk

Keywords

Loanwords, Pravidla českého pravopisu (The Rules of the Czech Orthography), double form (*z/s*, *-ing/-ink*, short/long vowels), daily press

Obsah

Úvod.....	7
1 Přejatá slova – teoretická část.....	8
1.1 Jak vypadalo psaní přejatých slov podle Pravidel z roku 1957.....	8
1.2 Jaké změny přinesla nová Pravidla českého pravopisu z roku 1993.....	11
1.2.1 Konkrétní změny v psaní slov přejatých.....	11
1.3 Vydání Dodatku a kritika nových Pravidel.....	15
1.3.1 Jak může vypadat psaní slov přejatých v každodenní realitě (krátká úvaha).....	16
1.4 Názory českých lingvistů na pravopis přejatých slov.....	18
1.4.1 Ať žije český furor orthographicus.....	18
1.4.2 Dokolečka dokola – o tom českém pravopisu.....	19
1.4.3 Vokál dlouhý, nebo krátký?.....	19
1.4.4 Několik poznámek k pravopisným principům.....	21
1.5 Bermelovy analýzy a jejich výsledky.....	23
1.5.1 Názory v tištěných médiích na Pravidla českého pravopisu (1993-1994).....	23
1.5.2 Co o pravopise slov přejatých vypovídají korpusy SYN 2000 a SYN 2005?.....	25
2 Jakou podobu má pravopis přejatých slov v denním tisku.....	29
2.1 Rozdělení excerpovaných přejatých slov podle typu a původu.....	30
2.2 Pravopisné normy vybraných pěti deníků.....	35
2.2.1 Lidové noviny.....	36
2.2.2 Mladá fronta DNES.....	39
2.2.3 Hospodářské noviny.....	42
2.2.4 Blesk.....	45
2.2.5 Právo.....	47
2.3 Celkové srovnání výsledků pravopisu přejatých slov v denním tisku.....	50
2.3.1 Psaní z/s.....	50
2.3.2 Délka vokálů.....	51
2.3.3 Psaní -ing/-ink.....	52
2.4 Bermelův korpusový průzkum porovnejme s našimi výsledky.....	53
Závěr.....	55
Seznam použité literatury.....	56

Úvod

Pravidla českého pravopisu z roku 1957 pozbyla v průběhu let aktuálnosti, jazykový úzus se posunul, a proto bylo nutné vydat novou příručku, která by tento posun reflektovala. Větší změny zasáhly především psaní slov přejatých a nová kodifikace se od dosavadního znění v mnohém lišila, zvláště v psaní *z/s* a délky samohlásek. Od vydání posledních Pravidel (1993) uběhla téměř dvě desetiletí. Jak tyto změny tehdy přijala česká veřejnost, jež byla zvyklá na stávající podobu pravopisu? Které úpravy se prosadily ve větší míře a která slova uživatelé píšou tak, jak bylo obvyklé před rokem 1993? Vyřešilo se něco vydáním Dodatku? Stala se nová Pravidla přínosem, či nikoli? Naším úkolem bude zamyslet se nad výše položenými otázkami, pokusit se najít relevantní odpovědi, ale i klást si otázky stále nové, neboť pravopis slov cizího původu a jeho vývoj byly, jsou a budou předmětem laických a především odborných diskusí, které přinášejí ohledně této problematiky názorovou pestrost.

První část naší práce popisuje, z jakých zásad vycházel při tvorbě Pravidel kolektiv autorů v roce 1957 a jak se tyto zásady proměnily ve znění Pravidel z roku 1993. Stěžejním materiálem, z něhož vycházíme, jsou dvě publikace, v nichž autoři Pravidel uvádějí a vysvětlují dané pravopisné změny a důvody jejich kodifikace. K vydání Pravidel z roku 1957 byla zpracována knížka *Píšeme podle nových Pravidel (1958)*, k Pravidlům z roku 1993 pak *Co přinášejí nová Pravidla českého pravopisu (1991)*. Dále pracujeme s několika odbornými články, které vyšly jako reakce na vydání Pravidel z roku 1993.

Ve druhé části se prakticky zaměříme na psaní slov přejatých v denním tisku. Budeme sledovat, jak a v čem se normy vybraných deníků (LN, MFD, HN, Právo a Blesk) budou shodovat či odlišovat. Pozornost věnujeme především psaní *z/s*, délky vokálů a přípony *-ing/-ink*. Excerpovaná slova rozdělíme do tabulek podle konkrétních deníků a sledovaných jevů, následná zjištění zhodnotíme stručným komentářem. Na závěr srovnáme pravopis cizích slov všech deníků navzájem.

Nedílnou součástí tisku, kterou zde však ponecháme stranou našeho zájmu, je reklama. Důvodem je to, že pravopis cizích slov se v reklamních textech často liší od pravopisných norem toho kterého deníku.

1 Přejatá slova – teoretická část

1.1 Jak vypadalo psaní přejatých slov podle Pravidel z roku 1957

V knížce *Píšeme podle nových Pravidel*, kterou uspořádali pracovníci Ústavu pro jazyk český ČSAV (Daneš a kol., 1958), se již v úvodu setkáváme s několika zmínkami o způsobu psaní slov přejatých. Obecným cílem se zde stala představa psát tato slova po vzoru domácího pravopisu tak, aby došlo k celkovému zpřehlednění a zjednodušení. V důsledku značné rozkolísanosti úzu se ale nepodařilo zcela naplnit předem daná očekávání, a proto bylo do Pravidel z roku 1957 zařazeno množství dublet (tyto změny se nejvíce dotkly právě slov přejatých).

Autoři ale nadále předpokládají, že „vývoj povede nyní k zjednodušení, které se bude moci obrazit v příštím vydání Pravidel“ (Daneš a kol. 1958, s. 11). Přestože se nejedná o rozsáhlejší úpravy, právě změny v pravopise přejatých slov by se v každodenní praxi měly projevit nejvíce. Autoři toto potvrzují slovy: „Už Pravidla Gebauerova z r. 1902 a nejvíce pak vydání Pravidel z r. 1913 psala vžitá slova přejatá více méně počestlým způsobem. Nová Pravidla z této zásady vycházejí, avšak aplikují ji na mnohem větší počet případů a s větší důsledností. Aby byl usnadněn přechod k novému způsobu psaní, připouští se u většího počtu slov – zejména u slov latinského a řeckého původu – prozatím i původní způsob psaní“ (ibid., s. 12).

Podle Daneše a kol. slova přejatá adaptujeme do češtiny na základě tří možných způsobů. Nejvíce se uplatnil ten, jenž je založen na původní nebo přizpůsobené výslovnosti, kterou následně naplňuje i pravopis. Jinak řečeno, slova nejčastěji píšeme podle toho, jak je vyslovujeme (výjimkou je v některých případech volba kvantity samohlásek), tedy bez zřetele k pravopisu původnímu, např. latinské slovo *quīnta* píšeme podle výslovnosti jako *kvinta*. Tento způsob je nejběžnější, protože nejlépe odpovídá našemu pravopisnému systému. Další možností je zachování původního pravopisu, kterému odpovídá i původní výslovnost, jež bývá často přizpůsobena možnostem češtiny, např. *résumé* [rezimé]. Posledním způsobem, s nímž se můžeme v praxi setkat, je zachování původního pravopisu, kde se nedbá původní výslovnosti a dané slovo se realizuje výslovností domácí, např. *sci-fi*.¹

---

¹ Původní anglická výslovnost je [sai'fai]. Příklad LB.

Zajímavé je srovnání, kde je uveden vývoj pravopisu některých přejatých slov od roku 1902 po vydání Pravidel z roku 1941 (viz Tab. 1 – zkrácený výběr podle Daneše a kol. 1958, s. 34-35).

Tab. 1

r. 1902	od r. 1913 do r. 1941	od r. 1941
<i>ethnografie</i>	<i>etnografie</i>	<i>ethnografie</i>
<i>pudding</i>	<i>puding</i>	<i>pudding</i>
<i>musa</i>	<i>múza i musa</i>	<i>musa</i>
<i>thema</i>	<i>téma i thema</i>	<i>thema</i>
<i>saisona</i>	<i>sezona</i>	<i>sezóna i saisona</i>

Z uvedené tabulky vyplývá, že vydání Pravidel z roku 1941 nedbalo způsobu psaní, který byl vžitý již téměř třicet let, a v některých případech vrátilo pravopis ke tvarům kodifikovaným v roce 1902. Pravidla z roku 1957 proto v pravopise slov přejatých navazují na vydání z roku 1913 a na zásady, které ve 20. letech vypracovala komise České akademie věd v čele s prof. Josefem Zubatým.²

Autoři Pravidel z roku 1957 zavádějí v psaní přejatých slov tyto změny (výběr hlavních úprav podle Daneš a kol. 1958, s. 37-41).

- 1) Odstraňuje se psaní *ae*, *oe* (pouze *sféra*, *edém*, *ekologie* ad.), *c* vyslovované jako [k] se takto i píše (*kakao*, *streptokokus* ad.). Podobně ve slovech obsahujících skupiny hlásek

---

² Zubatý argumentuje požadavkem přiblížit psaní slov přejatých podobě, která platí i v jiných slovanských jazycích (např. polské *hipoteza* nebo ruské *amfiteatr* a slovenské *entuziazmus*). Tomuto přiblížování se slovanskému pravopisu chtěl Zubatý zůstat věrný a předpokládal postupné docílení toho, že by se hlásky *s* a *z* přepisovaly foneticky – psalo by se např. *fantazie*, *filozofie*, *absolutizmus*, *muzeum* atd. Došlo by tak ke zjevnému ustálení a především ke zmiňovanému přiblížení se pravopisným zvyklostem Slovanů. Zubatý hovoří „o demokratičnosti této změny, která by zbavila nestudovaného Čecha trapného klopýtání za řeckolatinskou učeností“ (Daneš a kol. 1958, s. 36). Dále upozorňuje rovněž na změnu, která se začala prosazovat a šířit v tištěných médiích. „A kolikpak lidí si povšimlo, že v posledních letech začal náš tisk psát slova jako *hokej*, *fotbal*, *tenis* zjednodušeným pravopisem? Tato změna prošla takřka bez povšimnutí, nový způsob je pro nás zcela přirozený a samozřejmý“ (ibid., s. 36).

qu a *gu* píšeme podle výslovnosti *kvinta*, *kvóta*, *lingvista* ad. Zdvojené souhlásky *rh* a *th* se zjednodušují na podoby *s r* a *t* (*rododendron*, *teorie*, *sympatie*, *metoda* ad.). U některých slov se připouští dubleta (*thema* i *téma*, *these* i *teze* ad.). Dochází rovněž ke zjednodušení ve slovech se skupinami *ss*, *ll*, *dd* apod. (*mise*, *basketbal*, *puding* ad.).

- 2) Další skupinu představují slova, kde se dříve psalo *s*, nyní Pravidla připouští pouze variantu *z* (*bazén*, *fáze*, *kombinéza*, *sezóna*, *inzerát* ad.). Ve většině případů ale příručka ponechává pisateli volbu (*analýza* i *analysa*, *exploze* i *explose*, *izolace* i *isolace*, *penze* i *pense*, *organizace* i *organisace* ad.). Pouze *s* se píše v latinské příponě *-ismus* (*socialismus* ad.) a ve slovech *president*, *filosofie*, *universita*, *gymnasium*, *kurs*, *puls*, *revers*, *dispens*.³
- 3) Psaní délky samohlásek je problematickým jevem, protože zatím nedošlo k výraznějšímu ustálení výslovnosti. Tam, kde nebylo zaznamenáno značnější kolísání, se autoři rozhodli délku označovat. Pravidla z roku 1957 (oproti předchozím vydáním) uvádějí dlouhé vokály mnohem častěji a prostřednictvím zavedení označování délky chtějí „přispět k jistému ustálení spisovné výslovnosti“ (Daneš a kol. 1958, s. 39). V případech značnější rozkolísanosti výslovnosti se uvádí dubleta (*pasívni* i *pasivní*, *vitamin* i *vitamín*, *archív* i *archiv*, *jod* i *jód*⁴ ad.), totéž platí i u slov, kde buď píšeme *s* a krátký vokál (*analysa*, *psychosa* ad.), nebo *z* a dlouhý vokál (*analýza*, *psychóza* ad.). Ve výrazech, kde následuje *i* po *t*, *d*, *n* (*lokomotiva*, *kolektivní*, *aktivní* ad.), se délka neoznačuje, přestože se vyslovuje. Je to proto, aby nedocházelo k chybné měkké výslovnosti. Dále se délka neznačí ve slovech končících na *-ura* (*brožura*, *struktura*, *kultura* ad.), přestože spisovná výslovnost je dlouhá. Ve slovech končících na *-áda*, *-ál*, *-ém*, *-én*, *-ér*, *-iér*, *-óma*, *-ón*,⁵ *-ónek* apod. se délka samohlásek označuje (*balón*, *balkón*, *citrón*, *vagón*, *špión* ad.), u slov *telefon*, *sifon* je kodifikována pouze krátká varianta.

---

³ Ve slovech *president*, *filosofie*, *universita*, *gymnasium* bylo v 70. letech kodifikováno také psaní *se z* (*president* i *prezident* atd.).

⁴ V názvech chemických prvků se délka užívá v populárních textech, ve vědeckém vyjadřování se dává přednost krátké variantě i skupině *th* (methan).

⁵ Výjimkou je slovo *milión*, které lze psát z důvodu neustálené výslovnosti také krátce.

1.2 Jaké změny přinesla nová Pravidla českého pravopisu z roku 1993

Publikace Co přinášejí nová Pravidla českého pravopisu, kterou vydal kolektiv autorů ÚJČ AV ČR v roce 1991, seznamuje veřejnost se změnami, které by měly vejít v platnost vydáním nových Pravidel v roce 1993.⁶ Autoři zde v první řadě upozorňují na to, že k Pravidlům českého pravopisu je třeba přistupovat spíše jako k doporučení, které má sloužit běžným uživatelům, než je považovat za striktní předpis, jehož dodržování je nezbytné. Jsou rovněž obeznámeni s existencí menšiny, která trvá na původním pravopise přejatých slov, a zmiňují, že cílovou skupinou, ke které se při tvorbě nových Pravidel nahlíží nejvíce, zůstávají především školáci a studenti nebo lidé, kteří užívají jazyka v jeho psané formě častěji než ostatní.

Největší změny byly realizovány právě v pravopise slov přejatých. Autoři nových Pravidel vysvětlují zavedené úpravy takto: „Ačkoli v porovnání s ostatními pravopisnými jevy nastávají v psaní přejatých slov v nových Pravidlech výraznější posuny, je třeba v nich vidět pokračování předcházejícího vývoje pravopisné kodifikace. Úpravy se týkají především psaní *s* a *z* a označování délky samohlásek. [...] Nová Pravidla českého pravopisu vycházejí ze zásady uplatňované již v Pravidlech předchozích – a to, že o způsobu psaní přejatých slov rozhoduje míra jejich zdomácnění a rozšíření v češtině“ (Martincová a kol. 1991, s. 34).

Autoři dále upozorňují, že určit, kde se tato pomyslná „míra zdomácnění“ nachází, nebývá snadné a nelze tedy problematiku týkající se slov přejatých pojímat přímočaře, nýbrž jako jev, který vyžaduje určitou míru pozornosti zejména v oblasti vývoje úzu, vlivu angličtiny i jiných jazyků.

1.2.1 Konkrétní změny v psaní slov přejatých

Vycházíme z pravopisných změn, které jsou uvedeny v kapitole Pravopis přejatých slov (in Martincová a kol. 1991, s. 34-42.). Postupujeme podle konkrétních typů úprav, které srovnáváme s pravopisem Pravidel z roku 1957.

---

⁶ Seznámení s chystajícími se změnami pravopisu autoři vydali dříve než samotnou příručku, v případě Pravidel z roku 1957 šlo o dodatečné poznámky (Píšeme podle nových Pravidel) k již existující příručce.

1.2.1.1 -ing/-ink

Na rozdíl od Pravidel z roku 1957 nová Pravidla řeší psaní slov zakončených na *-ing*. U výrazů odborných a málo vžitých se užívá pravopis původní (*fading, happening, surfing* ad.), naproti tomu slova frekventovanější připouštějí českou dubletu *-ink*. Problém je ovšem v nejednotnosti pořadí (*-ing* i *-ink* nebo *-ink* i *-ing*). U některých výrazů se upřednostňuje zakončení na *-ing*: *briefing* i *brífink*, *dabing* i *dabink*, *puding* i *pudink*. Na druhé straně zde máme slova, u nichž se spíše doporučuje psaní *-ink*: *marketink* i *marketing*, *jachtink* i *jachting* ad. Výrazy značně zdomácnělé píšeme pouze se zakončením *-ink* (*trénink, dispečink, kempink* ad.).

1.2.1.2 Psaní s a z

1) *-izmus, -zmus/ -ismus, -smus*

Pravidla z roku 1957 uváděla pouze variantu se *s*. Nová Pravidla umožňují uživatelům psát i tvary se *z* (podle výslovnosti), vznikají tedy dublety *mechanismus* i *mechanizmus*, *organismus* i *organizmus*, *socialismus* i *socializmus* ad. Při tomto přechodném řešení autoři Pravidel předpokládají, že se časem ustálí varianta se *z*.

2) dvojí spisovná výslovnost [diskuse] i [diskuze], [disertace] i [dizetrace], [renesance] i [renezance], [resort] i [rezort], [režisér] i [režizér]

Od 30. let dochází u těchto pěti slov k postupnému prosazování *z* ve spisovné výslovnosti, a to se následně projevilo i v pravopise, kde jsou nově možné obě varianty.

3) původní *s* se vyslovuje jako [z]

Pravidla z roku 1957 uvádějí v těchto případech dublety (*analýza* i *analysa*). Autoři nových Pravidel zmiňují, že psát *s* ve slovech *analýza, koroze, fantazie, iluze, rezerva, invaze, azyl, plazma, prezident, gymnázium* ad. není chybou, ale od této praxe se ustupuje, a proto Pravidla z roku 1993 kodifikují pouze tvary se *z*.

4) *předpona kon-*

Podobně jako v předchozím případě se dublety *konzerva* i *konserva* apod. již neuvádějí. Autoři nových Pravidel dávají ve slovech začínajících předponou *kon-* přednost pouze tvaru se *z* (*konzerva, konzervatoř, konzultace, konzistence* ad.).

5) *-ns, -ls, -rs nyní jako -nz, -lz, -rz*

Podle výslovnosti genitivu singuláru, např. [dispenzu], [pulzu], [kurzu] ad., kodifikují nová Pravidla tvary *dispenz, pulz, kurz* bez dublet, přestože Pravidla z roku 1957 uvádějí pouze variantu se *s* (*dispens, puls, kurs*). Autoři nových Pravidel toto stanovisko vysvětlují na základě analogie slov přejatých se slovy domácími (*vůz, vítěz* ad.), kde se v nominativu singuláru rovněž vyslovuje [vůs] a [vítěs], ale podle genitivní výslovnosti se píše *z*.

6) *předpony de- a des- nyní jako de- (následuje z) a dez-*

Původní tvary byly (podle francouzské předpony *dés-*) *desiluze, desinfekce, desaktivace, desolátní* atd. Opět i v těchto případech se podle spisovné výslovnosti kodifikují tvary s předponami *de-* (následuje *z*) a *dez-* (*dezolátní, dezinfekce* ad.).

7) *předpona dis- zůstává zachována*

Původní latinská předpona *dis-* se ve slovech *disharmonie, disident, disonance* apod. vyslovuje beze změny, tedy jako [dis], proto by bylo zcela irelevantní provádět zde jakékoli úpravy.

1.2.1.3 Označování délky samohlásek

„Také označování délky samohlásek vychází ze současné spisovné výslovnosti a její kodifikace. Délka se označuje tam, kde se samohláska jako dlouhá zřetelně vyslovuje. [...] Nový způsob kodifikace představuje pro uživatele značné zjednodušení a zpravidelnění. Dřívější způsob zbytečně kladl větší nároky na paměť, protože způsob označování délky samohlásek nebyl stanoven jednotně“ (Martincová a kol. 1991, s. 40-41). Některá slova se vyslovovala dlouze a psala krátce (*molybden*), jinde se umožňovala výslovnost krátká i dlouhá a dvojitě psaní (*masiv* i *masív*) nebo se při dubletní výslovnosti připouštěla v psaní jen krátká varianta (*lokomotiva*). Dlouhé výslovnosti odpovídal dvojitě způsob psaní

(*vitamin* i *vitamín*) atd. Pro uživatele toto zjištění znamenalo chaos a složitost. Nová Pravidla přinášejí zjednodušení a zpravidelnění zavedením krátkých vokálů.

Ve slovech, kde není pevná výslovnost, „se užívá bezpříznakového psaní, tj. nepíše se diakritické znaménko“ (ibid., s. 41). Jedná se o následující zakončení:

-iv: archiv, masiv, motiv ad.	-onek: balonek, citronek ad.
-iva: defenziva, ofenziva ad.	-onový: balkonový, milionový ad.
-ivum: aktivum, pasivum ad.	-ona: sezona, fazona ad.
-ivní: aktivní, expresivní ad.	-onka: vagonka, elektronka ad.
-emie: leukemie, epidemie ad.	-fuze: difuze, transfuze ad.
-erie: drogerie, galerie ad.	-manie: kleptomanie, megalomanie ad.
-orium: moratorium, terorium ad.	-ped: ortoped, logoped ad.
-on: balkon, balon, citron, milion ad.	

U výrazů končících na *-in*, jako je např. *penicilin*, *vitamin*, *glycerin* apod., je možná i varianta dlouhá – *penicilín*, *vitamín*, *glycerín*. Krátké psaní autoři Pravidel považují za vhodnější a doporučují je především ve vědeckém vyjadřování.

1.3 Vydání Dodatku a kritika nových Pravidel

Mezi oběma vydáními Pravidel je časové rozmezí téměř čtyř desítek let. Už z tohoto prostého zjištění vyplývá, že muselo v rámci výslovnostního úzu dojít k nemalým změnám, které se následně promítly do kodifikace. Kolektiv autorů, který se podílel na vytváření nových Pravidel z roku 1993, ve značné míře uzpůsobil pravopis spisovné výslovnosti (postupoval podle zásady fonetické).⁷ Některé zásahy však byly následně považovány za příliš razantní a nebyly přijaty. Podstatným důvodem odmítnutí nového pravopisu byla protidubletnost nových Pravidel.

Změny vyvolaly v různých oblastech veřejného mínění negativní přístup a obavu, že dochází ke stírání tradice.⁸ Proti novým Pravidlům se vzbouřila odborná i neodborná veřejnost, a v důsledku toho došlo na základě rozhodnutí Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k vydání tzv. Dodatku k Pravidlům,⁹ kterému předcházelo vyřazení Pravidel ze seznamu školních knih pro následující rok. Dodatek, jak ukazuje následující citace, razantně navýšil počet dublet vesměs v takových přejatých slovech, kde se umožňovalo dvojí psaní před vydáním nových Pravidel. „Je třeba výslovně upozornit na to, že psaní *s* a dlouhých samohlásek v případech, kdy Pravidla 1993 uvádějí jen *z* a samohlásky krátké, je také správné. Tím se prakticky rozšiřuje počet kodifikovaných dublet o podoby uváděné předchozími Pravidly. Mezi dubletami jsou však v některých případech rozdíly stylové“ (Hlavsa a kol. 2010, Pravopisná pozn., s. 390).¹⁰

Ve výčtu dublet v Dodatku najdeme tedy návrat k *analyse, asyly, desinfekci, explozi, gymnasiu, presidentu, ilusi, konservě, museu, organizaci, genesi* apod. Za základní a stylově neutrální se ale nadále považují varianty, kde se píše *z*. V psaní *-izmus/-zmus* autoři hodnotí neutrálně naopak podobu se *s* (*socialismus, relativismus* atd.) a ve slovech končících na *-ns, -rs, -ls* se jako neutrální hodnotí obě varianty *dispenz* i *dispens, kurz* i *kurs, pulz* i *puls* apod. U dublet *režisér* i *režizér, renesance* i *renezance, diskuse* i *diskuze* ad. se pokládá za stylově neutrální pouze podoba se *s* (podobně jako u *-ismů*).

Jako správné se v Dodatku hodnotí rovněž psaní dlouhých vokálů tam, kde Pravidla z roku 1993 doporučují psaní krátké, např. *archiv* i *archív, defenziva* i *defenzíva, pasivum* i *pasívum, masivní* i *masívní, drogerie* i *drogérie, balon* i *balón, sezona* i *sezóna* ad.

---

⁷ Již F. Vymazal koncem 19. století razil myšlenku, že „nejvyšší zásadou každého pravopisu jest zásada fonetická“ (Sedláček 1993, s. 57). V duchu této zásady pokračoval P. Sgall.

⁸ Jako tradiční je chápáno to, co bylo v pravopise ustáleno od roku 1957, případně i dříve.

⁹ V Pravidlech tištěný jako *Pravopisná poznámka* na konci příručky.

¹⁰ Došlo tedy k dohodě mezi Ministerstvem a ÚJČ, který následně ustoupil od některých prosazovaných změn vydáním Dodatku s poukázáním na stylové rozdíly. Slovníková část Pravidel ale zůstala stejná.

Dodatek neuvádí pouze slova zakončená na *-orium*, *-fuze* a *-manie*, u nich zůstává psaní krátké.

1.3.1 Jak může vypadat psaní slov přejatých v každodenní realitě (krátká úvaha)

Otázkou zůstává, jaké stanovisko lze k těmto výše uvedeným faktům zaujmout jako běžný pisatel či pisatelka. Jak už bylo několikrát předesláno, problematika pravopisu přejatých slov není a nebude nikdy nazírána jednotně z mnoha důvodů, jejichž výčet by byl velmi obsáhlý a zahrnoval by spíše různé individuální názory na to, proč psát to a ono a čeho se raději vyvarovat. Kdybychom podnikli výzkum, který by se týkal pravopisu přejatých slov a jejich běžného užívání, nejspíš bychom se dobrali závěru, že většina pisatelů ani nedokáže relevantně vysvětlit, proč vlastně ve slově *kurs* píše *s* nebo proč si kupuje *citrón* a nikoli *citron*... Jde o zvyk? Nebo pisatelé volí tu variantu, která se jim zdá „příjemnější na pohled“, píší tak, jak vyslovují?

Problém vzniká také v momentě, kdy se žák zeptá svého učitele na to, co je vlastně správně. Právě ona snaha odstranit některé dublety a zavést jednu variantu, která je snazší na zapamatování, byla iniciativou učitelů Pravidly z roku 1993 do jisté míry uskutečněna. Někteří lingvisté (např. A. Stich) by dali ale raději přednost tomu, ať si pisatel vybere, co chce, protože to považují z hlediska píšícího za výhodnější řešení. Zastánci morfematického pravopisu a ti, co požadují prestiž, vznešenost a „vyšší úroveň“, kterou spatřují pouze v podobách se *s* (*kurs*, *komunismus* apod.), psaní z ostře kritizují. Jinou skupinu budou tvořit ti, kterým v podstatě na tom, co a jak se bude psát, nezáleží. Potřebují-li si běžní uživatelé něco ověřit, otevřou Pravidla a opiší příslušné heslo (o Dodatku, který je otištěn na konci, mnohdy vůbec nevědí). Působí pak ale komicky, když jako čtenáři narazíme v jednom textu např. na slovo *prezident*, které se zde objeví např. třikrát se *z* (podle nových Pravidel) a dvakrát se *s* (tuto variantu může mít pisatel více zažitou a neuvědomí si, že v předchozím odstavci použil *z*, nebo to udělá schválně, protože se nedokáže rozhodnout – správné jsou přece obě varianty).

Je tedy nesmírně složité, až nemožné uspokojit všechny tak, aby byl nastolen a zachován nějaký jednotný princip psaní, s nímž by byli všichni spokojeni a proti němuž by nezazněly výhrady. Změny, které byly provedeny v roce 1993, se postupně prosazují (některé rychleji – *kurz*, jiné méně – *diskuze*, některé vůbec – *izmy*). Čteme-li např. denní

tisk, vidíme, že varianty se z či krátké vokály obecně již převažují.¹¹ Proč se změny kodifikované Pravidly z roku 1993 čím dál více prosazují? Důvodem je nejspíše to, že sami autoři Pravidel Dodatek obcházejí a dublety uvedené v Dodatku do hesláře neřadí ani v pozdějších vydáních Pravidel či ve Slovníku spisovné češtiny, ani v Novém akademickém slovníku cizích slov. Pisatelů pracujících s Dodatkem je zanedbatelné množství, většina jich píše tak, jak uvádí heslář. Dnes nás proto *kurz* či *diskuze* už nepřekvapí tolik jako veřejnost po roce 1993, pro niž se kodifikované pravopisné změny staly něčím novým.

---

¹¹ Podrobně viz závěry k pravopisným normám vybraných deníků.

1.4 Názory českých lingvistů na pravopis přejatých slov

Čeští lingvisté se v pohledu na pravopis a principy jeho realizace liší. Někteří prosazují psaní cizích slov podle morfematických zásad, jiní, a těch je více, zastávají zásady fonologické.

1.4.1 Ať žije český furor orthographicus

A. Stich ve stejnojmenném článku polemizuje s J. Tylem, záměrně zlehčuje jeho výroky, kterých užil při kritice nového pravopisu (tj. Pravidel z roku 1957), a uvádí jejich význam na pravou míru. J. Tyl hovoří o tomto pravopisu jako o „totalitním“, „zmanipulovaném“ či „rusifikovaném“ a viní Akademii věd z maření jazyka a kultury. Podle A. Sticha jsou tyto Tylovy výroky nesmyslné „bláboly“.

Autor článku dále zmiňuje tehdejší okolnosti dané situaci a je přesvědčen, že Daneš, Dokulil, Hausenblas a Váhala nemají se stalinismem nic společného. Dokládá, že principy Pravidel z roku 1957 „byly zcela přirozeným výsledkem procesu, kterým se česká pravopisná soustava vyvíjela už od r. 1902“ (Stich 2004, s. 12). Kolektiv autorů Pravidel z roku 1957 pracoval při přejímání slov s faktem, že rozhodující je jazyk přejímající a přirozeným výsledkem přejímání je následná adaptace cizích slov do češtiny podle jejího pravopisného systému.

Rafinovaným způsobem A. Stich reaguje na Tylův požadavek „uctivosti“ k latině a řečtině a nepřímou jej označuje za přežitek, když ukazuje, jak s cizími slovy pracují jiné jazyky a následně říká: „Nemám nic proti tomu, aby si psal ten, kdo právě v tom vidí výraz své kultivovanosti, jazykové i duchovní svobody a evropanství i vzdělanosti, *president*, *filosofie* atd. Bude tím sice retardovat přirozený, zcela evropský vývoj české pravopisné soustavy, ale to už je věc jeho „sebevědomí“, jak říkává pan Tyl. Jen bych očekával, že ta slova bude se (s) taky vyslovovat, aby to mělo aspoň trochu logickou konzistenci“ (ibid., s. 16).

V závěru A. Stich označuje hlavní problém, kterým je podle něj „devastace klasické filologie“ na našich školách a následné odloučení se od evropské kultury a jejích tradic. Bojem „esistů“ a „zetistů“ nastal podle Sticha další „furor orthographicus“ v našich dějinách, který je zbytečným plýtváním energie, neboť skutečný problém se ukrývá jinde.

1.4.2 Dokolečka dokola – o tom českém pravopisu

Autorem článku, který komentuje události točící se neustále „dokolečka dokola“ kolem našeho pravopisu, je opět A. Stich. Na vlastním příkladu osobního selhání zde dokládá, jak obtížné je vytvořit komplexní pravidla pro přejatá vlastní jména.

Tentokrát si autor vzal „na mušku“ lingvistu J. Marvana a P. Fidelity a jejich osobité názory na pravopis. J. Marvan odsuzuje nepřímou všechny, co se nechali omámit „ekologickou katastrofou“ ve formě nového pravopisu přejatých slov, a považuje uživatele jazyka, kteří píší *prezident* a nikoli *president*, za „orientálce“. P. Fidelity dospívá k závěru, že nejlepším řešením bude ponechat pravopis dlouho na pokoji a nijak do něj nezasahovat, zastávat tzv. ideál „přirozeného vývoje“. A. Stich toto stanovisko považuje za vágní, přesto ale zakrátko dává P. Fidelity alespoň částečně za pravdu, neboť jeho vlastní pokus najít řešení, které by ohledně pravopisu vlastních přejatých jmen uspokojilo i ty, kteří „chtějí právě na této skupině pravopisných jevů ukázat svou vzdělanost přesahující průměr a svou kultivovanost“ (Stich 2004, s. 58), ztroskotal na řadě výjimek a dublet, které byl nucen zařadit. Zde se opět ukazuje jakási bezmoc lingvisty, který se neustále „dokolečka, dokola“ snaží hledat nová a jednodušší řešení, která ale v realu není možné v mnoha případech uskutečnit. Na svou činnost je pak nucen dříve či později rezignovat.

Jak názor Marvanův, který je založen na „prznění duchovní hodnoty“, tak názor Fidelityův, který s „přirozeností“ nese nastolení chaosu, představují krajní póly. Přáním lingvistů je najít nějakou střední cestu a dát věcem přiměřený řád. A. Stich v závěru svého článku apeluje na studenty, učitele, redaktory, úředníky a další, aby sami řekli, co vlastně chtějí, aby sami vyslovili názor na problémy týkající se pravopisu slov, která jim činí potíže, aby sami přišli s nějakým návrhem, co změnit a co bude lepší ponechat „přirozenému vývoji“.

Tato myšlenka je jistě opodstatněná a o její naplnění lingvisté dlouhá léta usilují. Musíme se ale ptát, zda by celé snažení směřovalo k nějakému cíli. Neozývaly by se jen hlasy zapřísáhlých „esistů“? Našel by někdo odvahu postavit se za „zetisty“? A bylo by hodně zastánců „přirozeného vývoje“?

1.4.3 Vokál dlouhý, nebo krátký?

Následující dva pohledy na psaní dlouhých či krátkých vokálů u slov přejatých jsou protichůdné. První z nich prezentuje M. Sedláček (spoluautor PČP z roku 1993). Ve svém

článku K vývoji českého pravopisu se odvolává na F. Bačkovského a F. Bartoše, kteří počesťovali cizí slova změnou kvantity hlásek tak, že uzpůsobovali pravopis výslovnosti. Přejatá slova se nejprve povětšinou vyslovovala bez délek (opačně než v latině) a tato krátká forma převažovala i v pravopise. Nutno však podotknout, že šlo o zcela jiné morfémy než dnes.

Převážně krátké varianty kodifikovala také Pravidla z roku 1902 a po odstranění některých nesrovnalostí rovněž i Pravidla z roku 1913. Postupně se však zvětšoval počet případů, kde se ujal dlouhý vokál – na to reagovala Pravidla z roku 1957. Podle M. Sedláčka se jejich přístup lišil od předchozích Pravidel v tom, že „šlo o to, ovlivnit a sjednotit spisovnou výslovnost přejatých slov pomocí kodifikace pravopisu“ (Sedláček 1993, s. 136). U uživatelů docházelo k mylným domněnkám, že tam, kde se délka označuje, se i vyslovuje a slova s krátkými vokály se mají vyslovovat krátce. Pravopis vycházející z kolísavé výslovnosti byl chaotický. Později se tento problém rozkolísanosti řešil zavedením dublet, které ale bylo v některých případech nedůsledné.

M. Sedláček uvádí, že „se v P 57 zašlo v označování délky samohlásek u přejatých slov příliš daleko, stanovené zásady byly pro pisatele příliš komplikované a neodpovídaly výslovnosti běžné na celém českém území“ (ibid., s. 136). Důraz na krátké varianty v Pravidlech z roku 1993, která se tímto krokem vrátila před rok 1957, v některých případech i před rok 1941, tedy M. Sedláček jako jejich spolutvůrce uvítal stejně jako změny ve prospěch psaní z. „Je tedy možno s řešením P 93 souhlasit. Změny ve prospěch podob *kurz*, *pulz* ap. budou jistě přijaty se souhlasem a snad i možnost psát *diskuze*, *rezort* atp., tedy tak, jak se už běžně vyslovuje“ (ibid., s. 137).

S opačným názorem na psaní délky samohlásek v přejatých slovech vystoupil P. Sgall. V článku Lingvistický pohled na český pravopis II prosazuje zásadu fonologického principu a na mnoha příkladech vysvětluje, že korespondence grafém – foném je v češtině základem jejího pravopisného systému. Tento pravopis s fonologickým základem vyhovuje velmi dobře (až na některé výjimky psaní *s/z* a délek ve slovech cizího původu). Podle P. Sgalla si Pravidla z roku 1993 při řešení hláskové kvantity ve slovech přejatých nepočínala správně a dopustila se ústupu od principu fonologického (tj. zásady psát cizí slova podle stejných pravidel jako slova domácí).

„Psát v převzatých slovech krátkou samohlásku tam, kde spisovná výslovnost kolísá, znamená další odchylku od obecného pravidla o psaní cizích slov podle stejných zásad jako slov domácích“ (Sgall 1994, s. 227, pozn. 21). Pravidla z roku 1993 kodifikovala podle P. Sgalla krátké samohlásky i tam, kde stále spíše převažuje dlouhá výslovnost,

a způsobila tak „změny nejen v normě pravopisné, ale také v normě zvukové. Kolísání ve výslovnosti délky samohlásek v řadě cizích slov zřejmě bude na nějakou dobu posíleno a při postupném ustálení bude často výsledkem výslovnost odlišná od původní“ (ibid., s. 281).

P. Sgall dále připomíná zásadu přijatou lingvistickým kolegiem v 60. letech, která říká, že pokud úprava není provedena tak, aby podstatně zlepšila podmínky češtiny ve školách, pak je lepší se takových úprav vyvarovat,¹² a nelze se tedy nedívat následně reakci pobouřené odborné i neodborné veřejnosti, která změny, jež zavedla Pravidla z roku 1993, z větší části odmítla, protože přinesla svým regresivním přístupem ohledně psaní krátkých vokálů „cestu k nové nejistotě“ (ibid., s. 283, pozn. 29).

Další pravopisná úprava je podle P. Sgalla v dohledné době nemožná a přijatelným řešením je snad zavedení většího počtu dublet tam, kde se nová Pravidla „nešťastně nebo zbytečně“ liší od starých. Např. psaní *-ismus/-izmus*, *renesance* vedle *renezance*, *disertace* vedle *dizertace*, *diskuse* vedle *diskuze*, *kasematy* vedle *kazematy*, popř. *filosofie* vedle *filozofie* a *kurs* vedle *kurz*, dále pak psaní délky alespoň tam, kde se psala podle starých Pravidel z roku 1957.¹³

1.4.4 Několik poznámek k pravopisným principům

V předchozí podkapitole jsme již stručně nastínili, že podle P. Sgalla je dnešní pravopis evropský i pravopis většiny jiných jazyků primárně založen na vztahu grafém – foném (P. Sgall připouští existenci několika výjimek a odchylek, kde je třeba uplatnit vedle pravopisu fonologického rovněž morfematický).

J. Baudouin de Courtenay už v roce 1871 vymezil tři pravopisné principy – fonetický, etymologický a historický. Na základě tohoto poznatku dnes mluvíme o principu fonologickém, morfematickém a historickém. P. Sgall tedy považuje fonologický princip za základní a vedle něho se částečně uplatňuje morfematický, méně pak historický. Toto stanovisko dokládá tvrzením, že „základem písemné soustavy je zpravidla jeden princip a ostatní tendence nebo faktory nejsou na stejné úrovni s ním (...)“ (Sgall 1994, s. 175). Podle J. Berryho a následně P. Sgalla má být pravopis takový, aby každý, kdo zná správnou výslovnost daného slova, byl schopen je i strávně zapsat.

---

¹² Autoři Pravidel z roku 1993 nepochybně mysleli na školní výuku a zavedením nejen krátkých vokálů, ale i psaní *z*, kde byly dřív možné dublety, chtěli usnadnit právě ji (viz Martincová a kol. 1991).

¹³ K *filosofii* a *kursu* se vrátil Dodatek, který řeší i délku vokálů. Předcházející uvedené příklady heslář Pravidel uvádí dubletně.

Naproti tomu O. Uličný v článku K teoretickým otázkám grafické adaptace přejatých slov v češtině uvádí, že grafika i výslovnost přejatých slov jsou značně rozkolísané. Např. slovo *desorganizace* Pravidla z roku 1993 uvádějí v psané formě se *z*, naproti tomu Výslovnost spisovné češtiny 2 se *s* i *z*. Výslovnost [dezorganizace] pak uvádějí obě příručky. O. Uličný zde upozorňuje na „původní sklad“ a uvádí, že výslovnost [desorganizace] je „dosti běžná“. Ale vlivem fonologického principu se již tento sklad přestal pociťovat, a proto je výslovnost [desorganizace] považována za nespisovnou a morfematický princip zde byl neprávem vytěsněn.

V předcházejících podkapitolách jsme se přesvědčili, že názory na přejatá slova, ať už na jejich pravopis či výslovnost, jsou nejednotné, místy protichůdné. Není proto jednoduché tuto problematiku nějak konzistentněji uchopit či nahlížet. Někteří lingvisté změny, které kodifikovala nová Pravidla, přijímají, jiní se proti nim vyhrazují a žádají návrat ke starým. Požadavek zjednodušení pravopisu¹⁴ se vylučuje s vysokým výčtem dublet, převládající fonologický pravopisný princip kritizují zastánci morfematických zásad a hledání uspokojivého řešení ohledně psaní dlouhých či krátkých samohlásek je, zdá se, v nedohlednu (pokud vůbec nějaké existuje). Pravopis přejatých slov zůstává i nadále plný rozporů a otazníků.

---

¹⁴ Ve smyslu školní výuky češtiny.

1.5 Bermelovy analýzy a jejich výsledky

Americkému lingvistovi N. Bermelovi, působícímu v Anglii, se podařilo provést podnětný průzkum týkající se názorů na Pravidla českého pravopisu z roku 1993 v tištěných médiích. Na příkladech úryvků z několika dopisů, které dorazily do redakcí novin a časopisů, ukazuje kladné a záporné postoje pisatelů k novým změnám v psaní slov přejatých. Dále pak na základě výsledků, které shromáždil po analyzování pravopisu přejatých slov v Českém národním korpusu, uvádí, jak se prosadily či neprosadily dané změny, které kodifikovala nová Pravidla, tj. z ve slovech, kde to příručka stanovuje jako jediný správný způsob psaní (např. *kurz*), kde ponechává dubletu (*-izmus* i *-ismus*, *diskuze* i *diskuse* ad.) a psaní krátkých samohlásek (*citron*, *archiv* ad.).

1.5.1 Názory v tištěných médiích na Pravidla českého pravopisu (1993-1994)

„Boj o pravopis“ se po vydání nových Pravidel rozpoutal mezi sférou veřejnou (vzdělání, vydávání) a soukromou (individuální uživatelé pravopisu). N. Bermel v článku Názory v tištěných médiích na Pravidla českého pravopisu (1993-1994) přiznává, že si o tomto „boji“ myslí své, ale nehodlá zde prezentovat svůj subjektivní názor či hodnocení, co patří mezi novými reformami do prvků žádoucích a co nikoli. Cílem jeho průzkumu je „detailně probrat celou kontroverzi kolem vydání nových Pravidel a analyzovat ji“ (Bermel 2002, s. 1).

Předmětem analýzy jsou dopisy čtenářů¹⁵ (laické názory podle N. Bermela vypovídají více o skutečném stavu jazykového povědomí v České republice). Z 93¹⁶ dopisů 68 (73 %) vypovídá proti reformě, 14 (15 %) hlasů je pro reformu a ve zbývajících 11 dopisech (12 %) není stanovisko přímo vyhraněno. Pokud bychom třídili dopisy podle předmětu – v 49 dopisech z celkového počtu 93 se pisatelé vyjadřovali k psaní slov přejatých, většinou jim šlo o psaní *z/s*, málokdy se našla zmínka o psaní délky vokálů.

Zemědělské noviny oznámily svým čtenářům, že se novými Pravidly řídit budou, Český deník a Telegraf zaujaly stanovisko opačné. Český deník např. zveřejnil dopis redakce čtenářům, kde se prohlašuje, že nedávnými jazykovými změnami se „znásilňuje

---

¹⁵ N. Bermel v poznámce děkuje Ústavu pro jazyk český, který mu poskytl ústřížky různých dopisů, které časově spadají do čtyřměsíčního období po vydání Pravidel (tj. od konce dubna do července 1993). Druhá vlna dopisů se řadí do července 1994, kdy Ministerstvo školství odmítlo nová Pravidla zařadit do seznamu schválených učebnic pro následující školní rok, a končí po vydání Dodatku k Pravidlům.

¹⁶ Z toho 27 dopisů bylo otištěno v Českém deníku, 24 v LN, 18 v Telegrafu, zbývajících dopisy pocházely z různých deníků, týdeníků a časopisů.

jazykový úzus“, jazyk není chován v patřičné „úctě“. V Telegrafu se vycházelo např. z článku A. Kostlána, který se nazýval „Políček české kultury a tradici“.¹⁷

Negativní hodnocení pisatelů se týkalo podle Bermelových zjištění převážně těchto témat:

1. Odmítání psaní *z* ve slovech, kde se dříve psalo *s*, neboť varianty se *z* u pisatelů vzbuzují dojem pokleslosti či primitivismu.
2. Psaní *z* představuje pro pisatele vzdalování se západoevropským jazykům a přibližování se slovenštině a ruštině.
3. Dochází ke snižování standardů a úroveň češtiny klesá.
4. Pisatelé se odvolávají na úlohu ÚJČ za minulého režimu a hodnotí nové reformy jako pokračování předlistopadových tendencí.
5. Autorům nových Pravidel je rovněž vyčítáno, že neprovedli ohledně zavedení nových pravopisných reforem důkladnou konzultaci s veřejností, zvláště s její odbornou částí.¹⁸
6. Veřejnost je také přesvědčena o tom, že nová Pravidla přinesla spíše další komplikace a nikoli zjednodušení pravopisu.
7. Nová pravopisná reforma je nedostatečně propracovaná, byla schválena příliš rychle a některé jevy zůstaly nedořešené.
8. Pisatelé si nemyslí, že nová reforma byla nutná, a podezírají ÚJČ z toho, že chtěl prodejem nových Pravidel získat finance navíc.
9. Přejatá slova nebo psaní velkých písmem jsou záležitosti okrajové, a pokud se změny netýkají zásahů v něčem skutečně podstatném, např. v psaní *i*, *í* nebo *y*, *ý*, jsou podle pisatelů zbytečné.

Pozitivních názorů přišlo do redakcí periodik méně. N. Bermel z nich vyčleňuje pět základních argumentů, které se v dopisech objevily.

1. Zjednodušení pravopisu je velmi vítané.
2. Nová Pravidla přinesou efektivitu do výuky českého jazyka. Pro žáky byla předchozí pravidla v některých případech (např. psaní cizích slov) zbytečně komplikovaná.
3. Změny se týkají relativně malého počtu slov, a to vede k jejich snazšímu a rychlejšímu osvojení.
4. Odpůrci nových reforem si na ně časem zvyknou a přestanou jim připadat neobvyklé. Regulace jazyka je důležitá a musí ji provést kvalifikovaní odborníci.
5. Posledním argumentem zastánců nových Pravidel je fakt, že se odpůrci ve svých argumentech často dopouštějí omylů a nepřesností.

---

¹⁷ Citujeme pro ukázkou část dopisu zaujaté pisatelky z Českého deníku. „Jediná ‚správná‘ pravidla. S nesmírným potěšením jsem si v dnešním ČD přečetla prohlášení, v němž odmítáte prznit češtinu podle nových pravopisných pravidel. (...) Vždyť to je pokračování v díle komunistických lingvistů, kteří nám vnutili místo vznešené university pokleslou univerzitu. Vůbec se pak nedivím, že to byl právě Ústav pro jazyk český, který byl postižen snižováním stavu zaměstnanců v Akademii věd ČR“ (Bermel 2002, s. 3).

¹⁸ N. Bermel v pozn. 9 zmiňuje, že O. Martincová v ČJL 1993-4 uvádí, jak probíhaly konzultace se školami (ÚJČ rozesílal dotazníky, pořádal setkání s učiteli apod.) a různými dalšími institucemi. Nakolik ale byla konzultována odborná veřejnost, nikdo neví.

V závěru článku N. Bermel hodnotí prostudovaný materiál a přiklání se k názoru, že „zájem veřejnosti o Pravidla svědčí o opožděném započítí nové etapy v dějinách češtiny, ve které vztah podřízenost – nadřazenost ustupuje nutnosti vzájemné diskuse mezi veřejností a institucemi“ (ibid., s. 6).¹⁹

Z uvedených argumentů pisatelů plyne, že každá z opozičních stran má svoje „jediné a správné“ představy o tom, jak by měl náš pravopis vypadat. Ať už se postavíme na stranu „obhájců“ či „odpůrců“, vždy bychom měli mít na paměti, že ÚJČ neexistuje proto, aby jazyk a jeho užívání záměrně poškozoval.

1.5.2 Co o pravopise slov přejatých vypovídají korpusy SYN 2000 a SYN 2005?

Další zajímavou analýzu uveřejnil N. Bermel v článku Pravidla jako cukr nebo bič? Pravopis v Českém národním korpusu. V úvodu k první části tohoto článku autor uvádí názory Z. Hlavsy a O. Martincové, kteří nová Pravidla považují nikoli za „zákon“, ale za soubor „doporučení, návodů“, jak se vyjadřovat kultivovaně, jak psát jednodušeji atd. Autoři Pravidel také uznávají novou příručku za závaznou pouze pro školy, takže dospělý píšící jedinec se jí řídit může, ale nemusí.

N. Bermel chce pomocí korpusů SYN 2000 a SYN 2005²⁰ ukázat, jak změny v psaní *z/s* a délky vokálů pronikaly či nepronikaly do tištěných médií. Tento požadavek demonstruje na psaní slova *kurs/kurz*, příponě *-ismus/-izmus* a dále na dvou slovech, kde je pravopis podpořen výslovností, kterou pisatel (mluvčí) upřednostňuje – *diskuse/diskuze* a *citrón/citron*. N. Bermel vyjádřil závěry svých pozorování přehledově v několika tabulkách, kde uvádí kromě podob základních rovněž další tvary singuláru a plurálu slova *kurs/kurz* a také jejich procentuální zastoupení v každém z korpusů.²¹ Dále kromě situace v publicistickém žánru ukazuje, jak vypadá psaní vybraných přejatých slov v beletrii,

---

¹⁹ V příloze č. 2 N. Bermel pro zajímavost uvádí rozdělení 179 komentářů, které vyšly k novým Pravidlům. V 97 případech byl zaznamenán odmítavý postoj (54 %), v 52 kladný (29 %) a 30 bylo bez jasného postoje (17 %). Z těchto údajů vyplývá, že odpůrců bylo téměř jednou tolik než příznivců. Vydání Dodatku bylo tedy pro ÚJČ jedinou možností, jak vlnu nevolí alespoň zmírnit.

²⁰ SYN 2000 – obsahuje texty z 90. let; 60 % všech textů pochází z oblasti publicistiky (většinou z MF Dnes a LN). Nabízí se nám tak pohled na to, jak pronikaly změny v pravopise do tisku před rokem 1993 a po něm. SYN 2005 – obsahuje širší výběr novinových textů (publicistika zastupuje pouze 33 %) a ukazuje, jak se prosazovaly kodifikované změny dál na přelomu tisíciletí.

²¹ Např. genitiv singuláru slova *kurs/kurz* – SYN 2000: *kursu* (80,7 %), *kurzu* (19,3 %). SYN 2005: *kursu* (56,7 %), *kurzu* (43,3 %) atd.

naučných textech atd., jak se procentuálně měnilo psaní *z/s* a délky vokálů v rozmezí několika let a další zajímavé údaje.²²

Vzhledem k tématu naší práce vybereme pouze ta zjištění, která se v SYN 2000 a v SYN 2005 týkají psaní slov přejatých v denním tisku a pro přehled a srovnání je uvedeme ve dvou tabulkách (veškeré údaje v %). V následující tabulce je znázorněn procentuální přehled výskytu podob se *z/s* a délky ve slově *citrón/citron* v publicistických textech. Další tabulka je pak zaměřena na vývoj těchto změn v průběhu několika let (opět pouze v publicisticky zaměřených textech).

Tab. 2²³

	SYN 2000	SYN 2005
<i>kurs</i>	86,5	76,8
<i>kurz</i>	13,5	23,2
<i>organismus</i>	99,1	99,3
<i>organizmus</i>	0,9	0,7
<i>diskuse</i>	98,8	98,1
<i>diskuze</i>	1,2	1,9
<i>citrón</i>	27,5	-
<i>citron</i>	72,5	-

Na základě těchto údajů můžeme vyvodit jednoduchý závěr. V obou korpusech bylo zjištěno, že varianty se *z* se neprosadily ani několik let po vydání Pravidel, nadále (kromě slova *kurz*, kde je v SYN 2005 posun zhruba o 10 % ve prospěch *z*) se publicistické texty držely variant *kurs*, *organismus*, *diskuse*. Od roku 1993 převážila krátká varianta *citron*.

²² Podrobně viz N. Bermel 2008.

²³ Tabulka s hodnotami ze SYN 2005 u dublety *citrón/citron* v Bermelově článku uvedena není.

Tab. 3²⁴

	<i>kurs</i>	<i>kurz</i>	<i>diskuse</i> ²⁵	<i>diskuze</i>	<i>citrón</i>	<i>citron</i>
2004	54,3	45,7	96,2	3,8	-	-
2003	83,3	16,7	98,1	1,9	-	-
2002	79,1	20,9	98,1	1,9	-	-
2001	84,5	15,5	98,1	1,9	-	-
2000	82,3	17,7	99,3	0,7	-	-
1999	67,2	32,8	99,6	0,4	19,6	80,4
1998	74,9	25,1	96,7	3,3	19,5	80,5
1997	79,1	20,9	97,3	2,7	47,4	52,6
1996	79,6	3,4	99,5	0,5	52,4	47,6
1995	97,0	3,0	100,0	0,0	8,7	91,3
1994	77,8	22,2	99,0	1,0	61,9	38,1
1993	94,6	5,4	99,0	1,0	60,0	40,0
1992	96,5	3,5	99,6	0,4	55,6	44,4
1991	96,6	3,4	98,7	1,3	60,0	40,0
1990	97,5	2,5	100,0	0,0	-	-

V případě *kursu/kurzu* můžeme pozorovat, že první zlom nastal v roce 1994, kdy zhruba o 20 % kleslo používání *kursu* ve prospěch *kurzu*. Následující rok (zřejmě vlivem Dodatku) se *kurs* pohybuje na 97 %, podobně jako v roce 1990. Následující čtyři roky užívání varianty se *s* opět klesá, ale od roku 2000 se pohybuje znovu kolem 80 %. Znatelný pokles nastal v roce 2004, kdy *kurs* klesl na 54 % (tj. na nejnižší hranici od roku 1990).

Diskuse v psaných médiích jednoznačně převažuje nad *diskuzí*. Pouze v roce 1997 a 1998 se užívání *z* mírně zvýšilo. Od roku 2001 se *diskuze* pohybovala na hranici 2 % a ke 4 % se přiblížila v roce 2004. Můžeme v následujících letech očekávat postupný nárůst tvarů se *z* podobně jako u *kurzu*?

Psaní dlouhého vokálu ve slově *citrón* se uplatňovalo do roku 1994, v roce 1995 nastal velký propad *citrónu* a *citron* se dostal přes hranici 90 %. V roce 1996 a 1997 se

²⁴ *Organismus/organizmus* zde N. Bermel neuvádí.

²⁵ V případě *diskuse/diskuze* byly údaje uvedeny v číslech, která jsme pro jednotu údajů přepočítali na %.

užívalo obou variant zhruba stejně. Od roku 1998 se opět navýšilo užívání *citronu*. Údaje z let 2000-2004 N. Bermel neuvádí.

Stav psaní slov *kurs/kurz* a *citrón/citron* ve vybraných denících (LN, MF, HN, Právo, Blesk) udávají v Bermelově článku další dvě tabulky, jejichž obsah zhodnotíme pouze slovně. Mezi léty 1990 a 1999 v LN i MF převažovalo psaní *kursu*. V LN to bylo přes 80 % a v MF přes 90 %. LN zaznamenaly větší nárůst *kurzu* v roce 1994, kde se obě varianty přiblížily téměř stejnému počtu výskytů. Od roku 2000 do roku 2004 se LN držely *kursu* (96 %), zatímco MF začala psát od roku 2002 *kurz* (75 %). Právo (96 %), HN (97 %) a Blesk (79 %) daly podobně jako LN přednost psaní variantě se *s*. Pouze u Blesku v roce 2004 převážil *kurz*.

V psaní *citrón/citron* rovněž panuje rozkolísanost. LN a MF upřednostňovaly v letech 2000-2004 variantu krátkou – *citron*. V HN, Právu a Blesku převládla dlouhá varianta *citrón*.

2 Jakou podobu má pravopis přejatých slov v denním tisku

Na Bermelovy analýzy a jejich závěry navážeme ve druhé části naší práce. Na základě excerpce přejatých slov provedeme srovnání pěti celostátních deníků z hlediska psaní *z/s*, délky vokálů a přípony *-ing/-ink*. Budeme zjišťovat, jak a v jakých případech deníky respektují změny vydané Pravidly z roku 1993 či v čem se spíše přiklánějí k původnímu pravopisu, který vychází z kodifikace 50. let.

Údaje, s nimiž budeme pracovat, pocházejí z deníků Lidové noviny (LN), Mladá fronta DNES (MFD), Hospodářské noviny (HN), Blesk a Právo, konkrétně vždy ze dvou celých vydání (kromě příloh) ze dne 3. a 15. listopadu 2010. Dříve než slova přejatá rozčleníme podle výskytu v jednotlivých denících a zjistíme, jak jejich redaktoři dbají či nedbají na dodržování stanovených pravopisných norem, roztřídíme vybrané výrazy podle slovotvorných typů a původu.²⁶

---

²⁶ Postup, jakým uvádíme jednotlivá zakončení, se řídí těmito pravidly: Před lomítkem uvádíme formanty obsahující *z*, krátký vokál nebo *-ing*, za lomítkem stojí formanty obsahující *s*, dlouhý vokál nebo *-ink*. Při výčtu příkladů použijeme vždy jen tu variantu, která je uvedena v hesláři PČP 93 (*kurz, milion* apod.). V případě dublet uvedeme tu, která stojí v PČP na prvním místě (*diskuze*). Výjimku budou tvořit pouze *-ismy* a výrazy *renesance, režisér, šapitó, fobie* a *leukémie*, které uvedeme v této podobě, protože pouze takto se *-ismy* a zmíněných pět slov vyskytly ve zkoumaném tisku. Výraz *charisma* budeme pro jednotnost uvádět se *s*, přestože se v tisku několikrát objevilo *charizma*, stejně učiníme s *vitaminem* (píšeme jej krátce). Podobně i slovo *diskurz* se objevilo pouze se zakončením *-rs*, protože ale volíme psaní *kurz, impulz* – ponecháme také *diskurz*. Podle těchto zde stanovených zásad se budeme řídit i při vpisování slov do tabulek.

2.1 Rozdělení excerpovaných přejatých slov podle typu a původu

Informace o původu slov přejatých čerpáme převážně z Českého etymologického slovníku (2001), částečně – u výrazů, které etymologický slovník neuvádí – z Nového akademického slovníku cizích slov (2005). Uvedené příklady tvoří výběr z množství excerpovaných výrazů.

1)

dvojitá výslovnost i pravopis – diskuze/diskuse, renaissance/renesance, rezort/resort, režizér/režisér

Tato slova pocházejí z latiny. *Diskuze* byla přejata přímo z latinského *discussiō* (zakončení *-ssiō* – původní výslovnost [diskuse]), *renesance* pak přes francouzské *renaissance*, *rezort* (přes německé *Ressort*) z francouzského *ressort*, *režisér* z francouzského *régisseur*.

dez-/des-

Adjektivum *dezinfekční* (od dezinfekce) bylo do češtiny přejato z francouzského *désinfection*.

-izmus/-ismus, -zmus/-smus, -izma/-isma

Výrazy zakončené na *-ismus*, *-smus* a *-isma* pocházejí nejčastěji z latiny a řečtiny. V denících se vyskytovala např. slova *komunismus*, *optimismus*, *mechanismus*, *terorismus*, *organismus*, *charisma* ad.

izo-/iso-

Slova začínající předponou *izo-*, např. *izolace*, *izostatický*, *izotermický* ad., pocházejí z řeckého *ízos* (stejný, rovný).

-ózní/-osní

Famózní, *seriózní*, *nervózní*, *rigorózní*, *ambiciózní* a další výrazy zakončené na *-ózní* jsme přejali z latiny přímo nebo přes němčinu.

-rz/-rs, -lz/-ls

Nejčastěji zastoupeným výrazem končícím na *-rz* byl *kurz*. Pochází z latinského *cursus* (běh, dráha), v případě zakončení na *-lz* se jedná o slovo *pulz* (*impulz*), které jsme přejali přes německé *Puls* z latinského *pulsus* (tlukot, tep).

-ýza/-ysa, -óza/-osa, -éza/-esa, -íza/-isa, -iza/-isa

Jedná se o výrazy *analýza, diagnóza, prognóza, hypotéza, remíza, expertiza* ad. Dodatek vrátil zkrácené tvary, kde je možné psát *s*, ty se ale v tisku nevyskytly ani jednou. Výše uvedené příklady *analýza, diagnóza, prognóza* a *hypotéza* pocházejí z řečtiny, *remíza* k nám přešla z francouzského *remis*, *expertiza* pochází z latiny (Pravidla neuvádějí možnost psát *expertíza* podobně jako např. *remíza*).²⁷

-zace/-sace²⁸

Do této skupiny slov patří substantiva odvozená od verb končících obvykle na *-zovat*. Např. *kompensovat – kompence, modernizovat – modernizace, organizovat – organizace, realizovat – realizace* ad. Z původních latinských a pozdnělatinských výrazů k nám byla tato slova většinou přejata přes moderní evropské jazyky (angličtinu, němčinu, francouzštinu).

-ze/-se

Mezi slova zakončená na *-ze* náleží např. *exploze, expanze, divize, revize, penze, iluze*, ad. Zmíněné výrazy jsme přejali z latiny (z *explōsiō, dīvīsiō* atd.)

-zice/-sice

Slova zakončená na *-zice* pocházejí rovněž z latiny. Řadí se sem např. slovo *pozice* (podobně *opozice, dispozice, expozice*) a *akvizice* (*inkvizice*) ad.

-zie/-sie

Výrazy tohoto zakončení jsou např. *fantazie* a *poezie*. *Fantazii* jsme přejali přes němčinu z latinského *phantasia*. *Poezie* k nám přešla rovněž přes němčinu z latinského *poēsis*.

---

²⁷ Psaní *expertíza* není považováno za spisovné, ale běžně se vyskytuje (stačí např. zadat dané slovo do vyhledavače na internetu).

²⁸ Verby, z nichž byla tato substantiva utvořena, se zabývat nebudeme. Vzhledem k tomu, že se v denících objevila pouze zakončení *-zovat* a nikoli *-sovat*, budeme dále sledovat případné odchylky jen u substantiv.

-z/-s- uvnitř slova

Jedná se např. o výrazy *prezident, gymnázium, univerzita, filozofie, muzeum, rezerva, reprezentovat – reprezentace, riziko, azyl, rezidence, rezignovat – rezignace, fyzický* atd. Tato slova pocházejí z latiny a do češtiny jsme některá z nich přejali přímo, jiná přes němčinu nebo francouzštinu.

2)

-emie/-émie

Leukémie pochází z řeckého *leukós* (bílý).

-ydie/-ýdie

Slovo *chlamydie* je přejato z řečtiny.

-erie/-érie

Do skupiny slov zakončených *na -erie* patří např. *periferie, karoserie, galerie, drogerie* ad. První tři výrazy pocházejí z latiny a do češtiny byly přejaty přes němčinu (*periferie*), francouzštinu (*karoserie*) a italštinu (*galerie*). *Drogerie* je původem slovo francouzské a k nám se dostalo přes němčinu.

-in/-ín, -iv/-ív

Benzin a *vitamin* jsou jedinými zástupci slov se zakončením na *-in*, které jsme zaznamenali. *Benzin* jsme přejali z latinského *benzoe*, které má arabské kořeny (vonná pryskyřice z Jáv), *vitamin* pochází z latinského *vīta* (život) a *amin* (z řeckého *ámylōn*, tj. nemletá mouka nebo škrob). Slova zakončená na *-iv* reprezentují *archiv* a *masiv*. Do češtiny jsme *archiv* přejali ze středolatského *archivum* (místo pro uložení dokumentů), *masiv* pochází z latinského *massa*, přejali jsme jej z němčiny.

-ivní/-ívni, -iva/-íva²⁹

Do této skupiny slov náleží např. adjektiva *intenzivní, agresivní, depresivní* nebo *ofenzivní* a *defenzivní* (od substantiv *ofenziva* a *defenziva*). Tyto výrazy pocházejí z latiny a do češtiny byly přejaty přímo (*intenzivní, agresivní, depresivní*) nebo přes francouzštinu a následně němčinu (*ofenzivní, defenzivní*).

---

²⁹ Všimáme si primárně rozdílu v délce vokálu. Psaní *ofensiva* či *intensivní* se v tisku nevyskytlo.

-iz/-íz

K tomuto zakončení řadíme americko-anglický výraz *kviz*.

-o/-ó

Šapitó pochází z latiny a do češtiny bylo přejato přes francouzštinu (z *chapiteau* – původně hlavice např. sloupu).

-o/-ó-

Portfolio je anglicismus (původně desky na listiny, dříve *porto folio* z italského *portafoglio*), který je v tisku častěji uváděn v podobě krátké (*portfolio*³⁰), zaznamenali jsme však také *portfólio*. Pravidla českého pravopisu z roku 1993 tento výraz neuvádějí (slovo *fólie*³¹ je kodifikováno dlouze).

-on/-ón

Výrazů zakončených na *-on* v tisku najdeme poměrně velké množství, např. *milion*, *kamion*, *kupon*, *pavilon*, *maraton*, *ozon*, *vagon*, *balkon*, *stadion* ad. Většina z nich pochází z francouzštiny (*kupon*, *kamion*, *pavilon*...) nebo řečtiny (*ozon*, *stadion*, *maraton*...), *vagon* je anglicismus.

-ona/-óna

Mezi slova končící na *-ona* patří *sezona* a *fazona*. *Sezonu* jsme přejali z francouzského *saison* přes německé *Saison* (v latině původně *satiō* – setba, setí). Přes francouzštinu k nám přešla i *fazona*, jejíž původ je rovněž v latině (*factiō* – utváření, dělání).

3)

-ing/-ink

Slova zakončená na *-ing*, např. *marketing*, *monitoring*, *doping*, *lifting*, *briefing* ad., pocházejí z angličtiny. V současném tisku stále převažuje původní zakončení nad českým *-ink*.

Z celkového přehledu slov, která jsme rozdělili podle zakončení, vyplývá, že většina slov přejatých přešla do češtiny z latiny nebo řečtiny, některá jsou francouzského

---

³⁰ Krátce také Rejzek (2001) a Nový akademický slovník cizích slov (2005).

³¹ Ze střlat. *folia*, což je původně pl. k lat. *folium* (list) (Rejzek 2001).

a anglického původu. K přejímání docházelo jednak přímo, jednak se původní latinská a řecká slova nejdříve rozšířila do Francie, odtud se dostala do sousedního Německa a teprve poté k nám.

Trendem posledních několika let je přejímání slov anglického původu, která se uplatňují v technických oborech, sportu, v oblasti služeb a obchodu (*marketing, lifting*) i dalších odvětvích. Tento trend se v příštích letech nejspíš bude dále zintenzivňovat, a českým lingvistům se tak nabízí otázka, jak se vypořádat s anglicismy. Podobně jako přejímání slov z latiny a řečtiny bude i tento úkol během na dlouhou trať, neboť anglicismů v našem jazyce stále přibývá a jejich počesťování je složitým procesem. Např. slova *plejboj* nebo *displej* jsou už dnes kodifikována v této podobě, *playback* si ale stále drží podobu původní. Z těchto příkladů je zřejmé, že až postupný vývoj našeho jazyka ukáže, zda převáží počesťování, původní pravopis, či se psaní těchto slov vyvine případ od případu, a zavládne tak chaos.

2.2 Pravopisné normy vybraných pěti deníků

Excerpovaným přejatým slovům se budeme nyní věnovat konkrétněji. Ke každému z deníků (vždy obě vydání daných novin dohromady) vytvoříme tabulky, v nichž budou výrazy uvedeny v abecedním pořadí podle typu zakončení tak, jak jsme je rozdělili v předcházející kapitole³² (nejdříve psaní *z/s*, další tabulka bude obsahovat slova, kterých se týká problematika psaní délky vokálů, poslední zhodnotí psaní zakončení *-ing/-ink.*). U každého výrazu bude zapsán počet výskytů dané varianty (např. *socializmus* 0, *socialismus* 4; *sezona* 13, *sezóna* 1 apod.) v tom kterém deníku. Jednotlivé tabulky stručně okomentujeme a ke každému deníku připojíme krátké celkové hodnocení. Na závěr provedeme komplexní srovnání všech pěti deníků navzájem.

Připomínáme, že reklamními texty a jejich pravopisem slov přejatých se zabývat nebudeme.

---

³² U slov končících na *-ózní*, *-zace*, *-ze* a u výrazů se *-z-* uvnitř slova uvedeme (pro velké množství) u každého z deníků obvykle pouze výběr několika příkladů. Všechny výrazy, které vynecháme, neobsahují žádné pravopisné odchylky, které by bylo nutno zaznamenat.

2.2.1 Lidové noviny

Psaní z/s

	-z, -z-	-s, -s-
diskuze	0	8
rezort	0	17
režisér	0	12
cynismus	0	2
entusiasmus	0	1
expresionismus	0	1
charisma	0	1
charismatický	0	3
kapitalismus	0	2
komunismus	0	4
mečiarismus	0	1
mechanismus	0	3
motorismus	0	1
optimismus	0	1
organismus	0	4
socialismus	0	1
izolace	2	0
izotop	1	0
ambiciózní	1	0
nervózní	1	0
konkurz	2	0
kurz	7	0
analýza	11	0
hypotéza	3	0
diagnóza	1	0
prognóza	5	0
próza	4	0
tuberkulóza	7	0

	-z, -z-	-s, -s-
remíza	3	0
klimatizace	3	0
medializace	3	0
modernizace	10	0
organizace	16	0
divize	5	0
exploze	4	0
iluze	1	0
invaze	1	0
akvizice	4	0
dispozice	7	0
expozice	3	0
opozice	25	0
pozice	13	0
fantazie	2	0
poezie	2	2
azyl	3	0
filozofie	2	0
gymnázium	1	0
muzeum	8	0
prezident	21	0
reprezentace	8	0
rezerva	7	0
rezignace	5	0
riziko	16	0
univerzita	12	0

Jak vypadá pravopis z/s v Lidových novinách? Výrazy *diskuze*, *rezort* a *režisér* píše deník LN důsledně se *s*. Podobně je tomu i u slov zakončených na *-izmus*, ta se zde objevila se zakončením *-ismus*, a to ve 100 % případech. Na pomezí je slovo *poezie*, kde se

v 50 % vyskytuje psaní *z* a zbylých 50 % zastupuje *poesie*. V ostatních případech převládlo pouze psaní *z*, a to i ve slovech jako je *kurz, azyl, gymnázium, univerzita, prezident* ad.

Délka vokálů

	krátce	dlouze
drogerie	2	0
galerie	2	0
karoserie	1	0
periferie	1	0
benzin	3	0
archiv	11	0
agresivní	3	0
defenzivní	2	0
defenziva	2	0
depresivní	2	0
extenzivní	1	0
intenzivní	4	0
masivní	2	0
ofenzivní	2	0
pozitivní	2	0
kviz	0	3
portfolio	5	0
moresy ³³	0	1

	krátce	dlouze
balkon	2	0
bilion	4	0
citronová	1	0
kamion	2	0
milion	90	0
ozon	2	0
pavilon	1	0
rajon	1	0
salon	1	0
stadion	4	0
šampion	14	0
špion	6	0
vagon	1	0
sezona	54	0

LN upřednostňují důsledně krátké vokály u všech slov, která jsme zaznamenali, kromě *kvizu* (píší pouze *kvíz*). Mezi nejpočetnější výrazy tabulky patří slova *milion* a *sezona* (v důsledku finále závodu F1 je značná část sportovní rubriky věnována jejímu vítězi Vettelovi a historii jeho dosavadních sezon v F1). Ani u slov zakončeným na *-on* jsme nenašli výjimku, všechna se píší krátce podle kodifikace z roku 1993. *Defenzivní, intenzivní, depresivní, masivní* a další výrazy končící na *-ivní* se ve 100 % případů píší rovněž s krátkým vokálem.

Zmíňme se ještě krátce o pravopise slova *aréna*, kde kodifikace připouští pouze variantu dlouhou. Deník LN tuto normu dodržuje, pouze v názvech konkrétních *arén*

³³ Tento výraz Pravidla českého pravopisu opomíjejí, neuvádí jej ani Výslovnost spisovné češtiny II. V Českém etymologickém slovníku a v Novém akademickém slovníku cizích slov je uvedena krátká varianty *moresy*. V PSJČ najdeme *mores* (výsl. mó-) a v SSJČ *móres, mores* vedle sebe.

ponechává anglický pravopis (i s velkým počátečním A), např. Orange Arena, Steel Arena ad. (takto i ostatní deníky).

Psaní *-ing/-ink*

	-ing	-ink
marketing	4	0

V případě psaní slov končících na *-ing* jsme v LN zaznamenali pouze *marketing*.

Jaké normy celkově převažují v psaní přejatých slov v LN? Deník důsledně dbá na psaní *-ismů* (*socialismus, organismus* ad.), *s* ve slovech *resort, diskuse* a *režisér*, slovo *kurz* se zde vyskytuje pouze se *z*. V psaní délky vokálů se upřednostňují krátké varianty (*kamion, vagon* ad.), pouze *kvíz* se píše dlouze. Ohledně výrazů zakončených na *-ing* nemůžeme na základě čtyř výskytů slova *marketing* vyvodit definitivní závěr.

Tento deník respektuje kodifikaci Pravidel z roku 1993. Tam, kde je podle slovníkové části možnost dublety, vybírá si variantu, která v psaní dosud obecně převažuje (*diskuse, resort, režisér, komunismus, kvíz*). V případech, kde pravopisný slovník Pravidel uvádí pouze *z* nebo krátký vokál, tam LN volí podle tohoto slovníku (výjimkou je částečně slovo *poesie*).

2.2.2 Mladá fronta DNES

Psaní z/s

	-z, -z-	-s, -s-
diskuze	0	5
rezort	0	4
režisér	0	14
alkoholismus	0	2
cynismus	0	1
čechismus	0	1
charisma	5	0
komunismus	0	9
mechanismus	0	2
motorismus	0	3
optimismus	0	1
rasismus	0	4
socialismus	0	3
terorismus	0	5
vandalismus	0	1
izolace	3	0
izotermický	1	0
ambiciózní	1	0
famózní	1	0
monstrózní	1	0
nervózní	3	0
rigorózní	1	0
seriózní	2	0
konkurz	1	0
kurz	16	1
analýza	8	0
diagnóza	3	0
prognóza	1	0

	-z, -z-	-s, -s-
remíza	5	0
repríza	1	0
kanalizace	8	0
modernizace	3	0
organizace	23	0
realizace	1	0
specializace	1	0
askeze	1	0
divize	23	0
exploze	1	0
iluze	1	0
kolize	1	0
revize	4	0
dispozice	16	0
expozice	5	0
opozice	11	0
pozice	14	0
fantazie	7	0
azyl	1	0
gymnázium	14	0
impozantní	2	0
konzumace	2	0
muzeum	10	0
prezident	18	0
reprezentace	12	0
riziko	4	0
univerzita	12	0

MFD důsledně zachovává psaní *diskuze*, *resort* a *režisér*. V případě pravopisu *-ismů* je deník rovněž jednotný, až na výraz *charisma*, kde se celkem pětkrát vyskytla pouze podoba se z. Ve slově *kurz* zde převažuje z (až na jeden případ). Žádné další výjimky jsme nezaznamenali.

Délka vokálů

	krátce	dlouze
chlamydie	1	0
drogerie	1	0
galerie	5	0
karoserie	1	0
mašinerie	1	0
benzin	4	0
archiv	8	0
masivní	1	0
agresivní	2	0
intenzivní	3	0
progresivní	1	0
defenziva	4	0
kviz	0	2
šapitó	0	2
portfolio	0	1

	krátce	dlouze
autosalon	1	0
balkon	5	0
kamion	4	0
kupon	15	2
maraton	10	0
medailon	1	0
milion	110	0
pavilon	1	0
stadion	9	0
šampion	10	0
vagon	1	0
balonek	1	0
fazona	1	0
sezona	49	0

Pravopis délky vokálů je až výjimky krátký. Dlouze píše MFD *kvíz*, *šapitó* a *portfólio*. U výrazů zakončených na *-on* deník dává přednost krátkým variantám (*balkon*, *milion* ad.). Nedůslednost se objevila v textu, který se týkal výměny *kuponů* za open karty, které zavedla pražská MHD již pro většinu cestujících. V článku se objevovaly pouze *kupony* (12×), ale u fotografické dokumentace, jež text doprovází a kterou pravděpodobně přiřazoval k textu někdo jiný než sám autor článku, narazíme na dva *kupóny*.

Psaní *-ing/-ink*

	-ing	-ink
dopingový	1	0
dumping	1	0
holding	1	0
marketing	7	0
monitoring	1	0
parking	1	0
sponzoring	1	0

U žádného ze sedmi výrazů se nevyskytuje počestělá přípona *-ink*, MFD se v psaní těchto slov drží výhradně anglické varianty zakončení.

Celkově pro MFD platí stejné obecné zásady pravopisu jako pro LN. Tam, kde Pravidla nabízejí možnost dublety, vybírá deník variantu se *s* (*diskuse, resort, režisér*, také *-ismy* – kromě slova *charisma*). Ve slovech, která pravopisný heslář uvádí pouze s možností psaní *z*, krátkého vokálu nebo podoby končící na *-ing*, volí takto. Výjimkou je jeden výskyt *kursu* a dva *kupóny*. S výrazem *portfólio* v dlouhé variantě se setkáváme pouze v tomto deníku.

2.2.3 Hospodářské noviny

Psaní z/s

	-z, -z-	-s, -s-
diskuze	0	10
renesanční	0	2
rezort	0	10
režisér	0	5
dezinfekční	1	0
charisma(tický)	1	0
kapitalismus	0	1
klientismus	0	1
mechanismus	0	8
merkantilismus	0	1
optimismus	0	2
organismus	0	2
pragmatismus	0	1
protekcionismus	0	3
surrealismus	0	2
terorismus	0	5
izolovat	2	0
ambiciózní	1	0
grandiózní	1	0
mafiozní	1	0
nervózní	2	0
virtuózní	1	0
impulz	0	1
konkurz	4	0
kurz	23	5
kurzovní	6	0
analýza	21	0
diagnóza	3	0
prognóza	8	0

	-z, -z-	-s, -s-
próza	2	0
remíza	3	0
expertiza	2	0
hospitalizace	1	0
kompenzace	1	0
kanalizace	3	0
organizace	16	0
realizace	1	0
standardizace	2	0
divize	7	0
expanze	7	0
exploze	4	0
iluze	3	0
konverze	1	0
akvizice	6	0
dispozice	17	0
expoze	1	0
kompozice	1	0
opozice	15	0
pozice	30	0
diverzifikace	4	0
muzeum	5	0
penzijní	19	0
prezentovat	4	0
prezident	21	0
rezerva	10	0
rezidence	3	0
riziko	4	0
univerzita	7	0

HN se důsledně drží pravopisu *diskuze*, *resort*, *renesanční* a *režisér*. Jednou se zde objevilo slovo *dezinfekční*. Deník upřednostňuje psaní *-ismů*, výjimkou je adjektivum *charizmatický*. Nejednotná je norma u slova *kurz*, kde se v pěti případech objevilo zakončení *-rs* (tj. téměř 18 %). *Impulz* se zde vyskytl jednou, a to v podobě *impuls*. Výrazy

zakončené na *-ýza*, *-óza*, *-zace*, *-ze*, *-zice* ad. se ve 100 % případů píše podle pravopisu z roku 1993.

Délka vokálů

	krátce	dlouze
leukémie	0	1
galerie	10	0
periferie	1	0
benzín	3	2
archiv	8	0
agresivní	6	0
intenzivní	5	0
ofenziva	1	0
progresivní	1	1
portfolio	2	0

	krátce	dlouze
fóbie	0	1
autosalon	1	0
balkon	3	0
bilion	6	3
kamion	1	0
kupon	0	1
milion	92	1
šampion	12	1
sezona	35	1

Psaní délky vokálů je v HN rozkolísané. U slov *leukémie*, *benzín*, *fóbie* se objevuje dlouhý vokál (kodifikovaná je pouze *fobie*, přestože vyslovované dlouhé *-o-* v první slabice slova bývá obvykle značeno čárkou, např. *fólie*, *pódium* ad.). 1× se zde vyskytla varianta *progresivní*. U slov končících na *-on* se objevil 3× *bilión*, 1× *kupón*, 1× *milión*, 1× *šampión*.

Deník HN nemá evidentně žádnou pevnou normu, která striktně udává pravopis délky vokálů. Texty bývají obvykle jednotné, ale doprovodné titulky pod fotografiemi se v některých případech pravopisně liší (podobně *kupon* × *kupón* v MFD).

Psaní *-ing/-ink*

	-ing	-ink
briefing	2	0
doping	1	0
fixing	4	0
kemping	0	1
lifting	1	0
marketing	17	0
reporting	1	0

HN zachovávají původní pravopis přípony *-ing*, to potvrzuje např. vysoký výskyt slova *marketing*. Naopak *kempink* se počítá jako výraz již plně počestěný.

Tento deník se v zásadách psaní z/s neliší od předešlých. Slova, u nichž se umožňuje dvojitá výslovnost i pravopis, se zde vyskytují se *s*. Kolísání se objevilo u zakončení *-lz* a také *-rz* – *impulz* se zde objevil jako *impuls* a *kurz* 5× jako *kurs*. V délce samohlásek deník není jednotný, píše *progresivní* i *progresívni*, *bilion* i *bilión*, *sezona* i *sezóna* apod.

2.2.4 Blesk

Psaní z/s

	-z, -z-	-s, -s-
rezort	1	0
režisér	0	1
optimismus	0	1
orgasmus	0	1
terorismus	0	1
urbanismus	0	1
famózní	1	0
nervózní	1	0
seriózní	2	0
konkurz	1	0
kurz	5	0
analýza	1	0
diagnóza	1	0
prognóza	1	0
psychóza	1	0
remíza	2	0
klimatizace	4	0
organizace	5	0
privatizace	1	0

	-z, -z-	-s, -s-
realizace	1	0
valorizace	2	0
divize	1	0
exploze	2	0
iluze	2	0
provize	1	0
dispozice	2	0
opozice	2	0
pozice	7	0
fantazie	2	0
fyzicky	2	0
impozantní	1	0
konzistence	3	0
muzeum	13	0
prezident	4	0
reprezentace	3	0
rezerva	2	0
univerzita	1	0

Blesk je v psaní z/s ve slovech přejatých jednotný. Výjimkou je *rezort*, který se zde oproti předchozím deníkům objevil v podobě se z. Výskyt slova *diskuze/diskuse* byl nulový, proto nemůžeme určit, zda by se Blesk přiklonil k tradiční variantě *diskuse*, nebo k nově zaváděné *diskuzi*. S se dodržuje pouze ve výrazech zakončených na *-ismus/-smus* a ve slově *režisér*. V ostatních případech jsme nezaznamenali žádnou odchylku od pravopisu, který zavedla Pravidla z roku 1993. Výrazy zakončené na *-rz*, *-ózní*, *-óza*, *-ýza*, *-íza*, *-zace*, *-ze*, *-zice*, *-zie* a obsahující *-z-* uvnitř slova se píší ve 100 % případech pouze se z. Od ostatních zatím uvedených deníků se Blesk liší celkovým nižším výskytem slov přejatých i slov vůbec. Je to zřejmě dáno charakterem novin.

Délka vokálů

	krátce	dlouze
drogerie	2	0
vitaminový	0	1
archiv	1	0
masiv	1	0
agresivní	3	0
intenzivní	1	0
masivní	1	0
kvíz	0	3
autosalon	1	0
balkon	3	0
folklor	2	0
kupon	4	1
maraton	2	0
milion	28	0
penzion	1	0
stadion	5	0
šampion	3	0
sezona	11	0

Psaní *-ing/-ink*

	-ing	-ink
banking	1	0
casting	1	0
doping	2	0
dopingový	2	0
gaučing	1	0
marketing	1	0
modeling	1	0

Kromě tří odchylek (*kupón*, *vitaminový*, *kvíz*) dodržuje deník Blesk psaní krátkých vokálů. U *kuponu* se objevily čtyři krátké varianty a jedna dlouhá, *vitaminový* (1×) a *kvíz* (3×) jsme zaznamenali pouze v dlouhé podobě.³⁴

Výrazů zakončených na *-ing* se v deníku vyskytlo celkem sedm. Blesk dává ve všech případech přednost původnímu anglickému zakončení.

Celkově nejvýraznější odlišností je oproti předešlým deníkům *rezort* (psán se *z*). Slovo *režisér* Blesk píše se *s*, stejně jako *-ismy*. *Kvíz* uváděly i výše uvedené deníky. Kromě dvou odchylek od převažujících krátkých variant (*vitaminový* a *kupón*) je Blesk v psaní délky samohlásek jednotný.

³⁴ Podobně i v případě slov, u nichž zkoumáme psaní délky vokálu, zjišťujeme, že je jich zde v porovnání s předešlými deníky kvantitativně nejméně. Např. slovo *milion*, které se v LN objevilo celkem 90×, v MFD 110×, v HN 92×, v Blesku najdeme pouze 28×. *Sezona* se vyskytla v LN 54×, v MFD 49×, v HN 35× a v Blesku 11×.

2.2.5 Právo

Psaní z/s

	-z, -z-	-s, -s-
diskuze	2	4
renesance	0	3
rezort	0	4
režisér	0	15
mechanismus	0	1
optimismus	0	1
organismus	0	1
terorismus	0	2
izolovat	2	0
izolace	1	0
ambiciózní	2	0
kuriózní	2	0
nervózní	2	0
diskurz	0	1
impulz	1	1
konkurz	1	0
kurz	5	0
pulzační	1	0
analýza	4	0
psychoanalýza	4	0
diagnóza	1	0
próza	1	0

	-z, -z-	-s, -s-
expertiza	1	0
remíza	7	0
organizace	11	0
modernizace	4	0
optimalizace	1	0
realizace	1	0
divize	8	0
penze	4	0
provize	3	0
akvizice	1	0
dispozice	7	0
opozice	14	0
pozice	12	0
fantazie	1	0
azyl	1	0
kompensace	3	0
muzeum	2	0
prezident	22	0
reprezentace	4	0
riziko	3	0
univerzita	2	0

Deník Právo v psaní z/s ve slovech přejatých kolísá. *Diskuzi* najdeme 2× v podobě se z (takto pouze v Právu, ostatní deníky píší důsledně s, v Blesku stav neznáme), 4× se s. *Rezort* si zachoval podobu *resort* ve všech nalezených případech, podobně také *renesance*. Slova zakončená na *-ismus* se zde vyskytují vždy se s. *Diskurz* a *impulz* jsme zaznamenali jako *diskurs* (1× s) a *impuls* (1× s a 1× z), ale ve slovech *konkurz*, *kurz* a *pulzační* se objevilo pouze z.

Délka vokálů

	krátce	dlouze
galerie	2	0
vitamin	0	2
agresivní	2	0
defenzivní	2	0
degresivní	1	0
intenzivní	2	0
progresivní	0	1
defenziva	0	2
ofenziva	0	4
kviz	3	0
šapitó	0	3

	krátce	dlouze
balkon	0	2
balon	0	2
bilion	0	1
kamion	0	1
maraton	3	1
milion	0	21
pavilon	0	1
salon	0	2
stadion	0	6
šampion	0	5
sezona	0	30

Právo se v psaní délky vokálů od ostatních deníků liší tím, že volí ve slovech končících na *-on* (*milión, balkón, balón...*) a *-ona* (*sezona* se zde objevila ve 100 % případů jako *sezóna*) vokály dlouhé. Odchytku od psaní dlouhých samohlásek ve slovech končících na *-on* jsme zaznamenali pouze u *maratonu* (3× krátce, 1× dlouze). Ve slovech končících na *-iva/-ivní* se objevila *ofenzíva, defenzíva* a *progresívni*, ale krátce *agresivní, defenzivní* apod. *Vitamin* se zde vyskytuje v dlouhé podobě, *kviz* (na rozdíl od ostatních deníků) 3× krátce.

Psaní *-ing/ -ink*

	-ing	-ink
marketing	2	0
dumping	3	0

	-ing	-ink
mítink	0	1
screening	1	0
catering	1	0

Také v tomto deníku převažuje psaní anglicismů s původním zakončením *-ing*. Výjimkou je zde pouze *mítink*, který je Pravidly z roku 1993 kodifikován v této podobě (nikoli *meeting*).

Právo dodržuje psaní *resort, renesance, režisér, diskurs* a *-ismy* (ale 4× *diskuse*, 2× *diskuze; impuls* i *impulz*). V ostatních případech volí z. Psaní délky vokálů je mírně

rozkolísané, nápadně převažuje dlouhé zakončení *-ón*, ale např. slovo *ofenzivní* píše Právo krátce, naproti tomu substantivum *ofenziva* dlouze (*ofenzíva*). *Kviz* se zde objevil krátce (v ostatních denících pouze jako *kvíz*).

2.3 Celkové srovnání výsledků pravopisu přejatých slov v denním tisku

2.3.1 Psaní z/s

Zaměříme-li se na výsledky, které nám zprostředkovaly výše uvedené tabulky, můžeme učinit celkové závěrečné srovnání pravopisu přejatých slov v pěti celostátních denících (LN, MFD, HN, Blesk a Právo). Slovo *diskuze* deníky LN, MFD a HN píše důsledně se *s*, v Blesku jsme žádný doklad tohoto výrazu nezaznamenali a Právo z celkového počtu 6 výskytů napsalo 2× *diskuze* (27 výskytům podoby *diskuse* odpovídá 93,1 % a 2 výskytům podoby *diskuze* zbylých 6,9 %). V případě výrazů *renesance* a *režisér* jsme nezaznamenali žádnou odchylku od psaní se *s*. Slovo *rezort* se v podobě se *z* objevilo 1×, jako *resort* 35×.

Z hlediska psaní *-ismů/-smů* jsou všechny deníky jednotné a upřednostňují psaní *kuninismus, realismus, kapitalismus* apod. Výjimkou je slovo *charizma*, které se píše se *s* pouze v LN, MFD uvádí 5× *charizma* a HN 1× adjektivum *charizmatický*. Ve slovech s předponou *izo-* převládá 100% varianta se *z*, např. *izolace, izolovat, izotop, izotermický*. Také u výrazů končících na *-ózní* deníky dávají přednost dlouhé podobě se *z*. Na několik odchylek jsme narazili v psaní slova *kurz*, konkrétně bylo zaznamenáno 8 *kursů* a 56 *kurzů* (podobě se *s* odpovídá 12,5 % z celkového počtu 64 výskytů). *Impulz* se objevil v Právu a HN jako *impuls*, také *diskurz* deník Právo napsalo jako *diskurs*.

Výrazy typu *analýza, diagnóza, remíza* ad. se v podobě *analysa, diagnosa* či *remisa* nevyskytly vůbec. Obdobný je stav pravopisu slov končících na *-zace*, rovněž ve výrazech zakončených za *-zice* jsme ve 100 % případů zaznamenali psaní *z*. V LN jsme narazili na dva případy výskytu *poezie* a dva *poesie*. *Fantazie* se v podobě se *s* neobjevila. Slova *muzeum, prezident, univerzita, azyl, rezerva* a další se píše ve 100 % případů se *z*.

Následující tabulka uvádí celkové výsledky (v %) pravopisu přejatých slov pěti analyzovaných deníků. Do statistiky byly zahrnuty údaje, které obsahují všechny výše uvedené tabulky s názvem Psaní z/s.

Tab. 4

	<i>z</i>	<i>s</i>
diskuze	6,9	93,1
rezort	2,8	97,2
renesance, režisér	0,0	100,0
-izmus/-ismus	0,0	100,0
charizma(tický)	60,0	40,0
-izo/-iso	92,3	7,7
-ózní/-osní	100,0	0,0
-rz/-rs (-lz/-ls)	86,9	13,1
-ýza/-ysa (...) ¹	100,0	0,0
-zace/-sace	100,0	0,0
-ze/-se	100,0	0,0
-zice/-sice	100,0	0,0
-zie/-sie	87,5	12,5
-z/-s-	100,0	0,0

2.3.2 Délka vokálů

Leukémie se objevila v HN s dlouhým vokálem, *chlamydie* v MFD krátce. Žádná další slova zakončená na *-emie* nebo *-ydie* jsme nezaznamenali. Početněji byla zastoupena skupina výrazů končících na *-erie*. *Drogerie, karoserie, galerie, periferie* ad. deníky píšící pouze krátce. *Benzín* se objevil v LN 3× v krátké podobě, v MFD také krátce, a to 4×, HN užíly 3× *benzín* a 2× *benzín*, ve zbylých dvou denících tento výraz nebyl uveden. Ve slovech *vitamin* (2× dlouze), *vitaminový* (1× dlouze) převládá dlouhá samohláska. K výrazům zakončeným na *-iv* řadíme *archív, masív* a adjektivum *masivní*. *Archív* se v tisku objevil celkem 27×, vždy v krátké podobě, stejně tak i *masív* (1×) a *masivní* (1×). Zakončení *-ivní, -iva* se bez výjimek objevilo pouze v LN a Blesku, v HN se objevilo 1× *progresivní* a nejvíce dlouhých vokálů v tomto zakončení užilo Právo (1× *progresivní*, 2× *defenzíva*, 4× *ofenzíva*). *Kvíz* užil 3× krátce pouze deník Právo, ve zbylém tisku (kromě HN) se objevilo 8× *kvíz*. Výraz *portfolio* jsme 7× zaznamenali krátce a 1× (v MFD) dlouze, *šapitó* se vyskytlo 5× v podobě dlouhé.

Krátké varianty u slov zakončených na *-on* dodržuje striktně pouze deník LN, u ostatních novin se vyskytlo několik odchylek. MFD napsala 2× *kupón*, v HN se objevil 3× *bilión*, 1× *kupón*, 1× *milión* a 1× *šampión*, dlouhou variantu *kupón* jsme zaznamenali rovněž v Blesku. Právo jako jediný deník dává přednost dlouhým vokálům (odchylka

maraton – 3×). V počtu výskytů slov končících na *-ona* dominovala *sezona* (149×), 1× se vyskytla dlouhá varianta *sezóna* v HN, 30× v Právu. 1× se objevil výraz *fazona* (v MFD).³⁵

Celkové procentuální zastoupení uvádí následující tabulka.³⁶

Tab. 5

	krátce	dlouze
-erie/-érie	100,0	0,0
-in/-ín	83,3	16,7
-iv/-ív	100,0	0,0
-ivní/-ívni (-iva/-íva)	86,2	13,8
-iz/-íz	27,3	72,7
portfolio	87,5	12,5
šapitó	0,0	100,0
-on/-ón	90,8	9,2
-ona/-óna	82,9	17,1

2.3.3 Psaní -ing/-ink

Deníky dávaly přednost původnímu anglickému zakončení (největšího zastoupení dosáhl *marketing*, objevil se celkem 31×). Výrazy končící na *-ink* jsme zaznamenali pouze dva – *kempink* a *mítink*. U těchto slov se však navíc vyskytuje (kromě počestění zakončení) další pravopisný jev, který byl počestěn. V souladu s anglickou výslovností máme na mysli změnu *c* na *k* u *kempinku* (anglicky *camping*) a *ee* na *í* u *mítinku* (anglicky *meeting*). Tato dvě slova do tabulky proto zahrnout nemůžeme.

Tab. 6

-ing	-ink
100,0	0,0

³⁵ Poměry výskytů krátká : dlouhá samohláska v jednotlivých denících vypadají následovně – LN 129:0, MFD 168:2, HN 150:6, Blesk 49:1, Právo 3:42.

³⁶ Do tabulky nevnášíme informace o slovech, která se objevila pouze v jednom exempláři (leukémie, chlamydie, fobie).

2.4 Bermelův korpusový průzkum porovnejme s našimi výsledky

Tab. 7 (= Tab. 2)

	SYN 2000	SYN 2005
<i>kurs</i>	86,5	76,8
<i>kurz</i>	13,5	23,2
<i>organismus</i>	99,1	99,3
<i>organizmus</i>	0,9	0,7
<i>diskuse</i>	98,8	98,1
<i>diskuze</i>	1,2	1,9
<i>citrón</i>	27,5	-
<i>citron</i>	72,5	-

Krátce připomeňme, že N. Bermel se zaměřil na zkoumání pravopisu slov *kurz/kurs*, *diskuze/diskuse*, *citrón/citrón* a výrazů končících na *-izmus/-ismus*. Na základě údajů, které ukazuje výše uvedená tabulka,³⁷ vidíme, že v obou korpusech do značné míry převažuje psaní starší varianty *kurs*. Náš průzkum denního tisku z téměř končícího roku 2010 prokazuje obrat a velký nárůst užívání *kurzu*. Ve prospěch *kursu* jsme zaznamenali 12,5 % (8 výskytů z celkových 64). V případě *diskuse* je situace stále stejná, z celkových 29 výskytů měly pouze dva podobu *diskuze* – tato odchylka byla zaznamenána v deníku Právo. LN, MFD i HN píše důsledně *diskuse*. Slovo *citrón/citrón* se v tisku přímo neobjevilo, navíc chybí údaje ze SYN 2005. Ve prospěch krátkého zakončení na *-on* ale ukazuje 90,8 %, pouze deník Právo prosazuje dlouhé psaní *-ón*. Rovněž situace v zakončení *-izmus/-ismus* je stále tatáž a deníky dávají přednost *realismu*, *socialismu* apod.

N. Bermel dále ve svém článku statisticky ukazuje, jak vypadalo psaní *kurzu/kursu* konkrétně v LN, MF, HN, Blesku, Právu a některých dalších denících. Stručně shrňme, že mezi léty 1990 a 1999 v LN i MF převažovalo psaní *kurs* (LN přes 80 %, MF přes 90 %). LN zaznamenaly větší nárůst *kurzu* v roce 1994, kde se obě varianty přiblížily. Od roku 2000 do roku 2004 se LN stále držely *kursu* (96 %), zatímco MF začala od roku 2002 psát

³⁷ Tato tabulka také v podkapitole 1.5.2.

kurz (75 %). Právo (96 %), HN (97 %) a Blesk (79 %) daly podobně jako LN přednost psaní variantě se *s*. V Blesku pak druhá varianta *kurz* převážila v roce 2004. Vzhledem k našim zjištěním můžeme konstatovat, že dnes je situace psaní *kurzu/kursu* v případě LN, MFD, HN, Práva i Blesku nakloněna variantě se *z* (87,5 %). Co N. Bermel uvádí ohledně psaní slova *citron/citrón*? LN a MF upřednostňují v letech 2000-2004 variantu krátkou – *citron*. V HN, Právu a Blesku převládla varianta dlouhá – *citrón*. Dnešní tisk je v psaní slov zakončených na *-on* poměrně jednotný, převládá užívání krátkých vokálů. Výjimkou je deník Právo, který píše *milión*, *balkón* apod.

Závěr

Celkové srovnání zkoumaného materiálu ukázalo, že v psaní slov přejatých v denním tisku neexistuje úplná jednota, ale na druhé straně nepřevažuje chaos. Deníky se snaží dodržovat určité jimi stanovené normy, ale často nedůsledně, a tím dochází v psaní *z/s* a délky vokálů k výskytu odchylek. Zjednodušeně můžeme říci, že deníky upřednostňují psaní *z* tam, kde se objevovalo už před rokem 1993 – tj. např. zakončení *-ze, -zice, -zace* nebo *-ózní, -óza, -ýza, -íza*. Také slova *prezident, muzeum, univerzita, azyl, rezerva* či *filozofie* se jako *president, museum* atd. nevyskytla. Psaní *s* se udrželo v zakončení *-ismus* a ve slovech *režisér, renesance*. Kolísání jsme zaznamenali ve výrazech *kurz, impulz, diskuze, rezort, poezie* a *charizma*.

Ohledně délky vokálů se ve prospěch dlouhého psaní zasadilo Právo, zbylé deníky upřednostňují krátké vokály. Zcela jednotný byl pouze pravopis slov končících na *-erie, -iv* a výrazů *šapitó, vitamín*. U ostatních zakončení se objevily odchylky – např. *benzin* i *benzín, ofenziva* i *ofenzíva, kviz* i *kvíz, sezona* i *sezóna, portfolio* i *portfólio*. Nejčtenější byl výskyt slov zakončených na *-on*, v důsledku toho se zde objevilo i větší množství odchylek. Jak deníky, které píší *-on*, tak Právo, které dává přednost zakončení *-ón*, neprokázaly důslednost v jimi zvolené délce psaní. Vyskytoval se *kupon* i *kupón, bilion* i *bilión, šampion* i *šampión*, Právo napsalo *maratón* i *maraton*.

U přejatých slov končících na *-ing/-ink* převládla původní varianta *-ing*.

Seznam použité literatury

Primární literatura:

- Blesk, roč. 19, č. 255 (3.11.2010)
Blesk, roč. 19, č. 265 (15.11.2010)
Hospodářské noviny, č. 213 (3.11.2010)
Hospodářské noviny, č. 221 (15.11.2010)
Lidové noviny, roč. XXIII, č. 255 (3.11.2010)
Lidové noviny, roč. XXIII, č. 265 (15.11.2010)
Mladá fronta DNES, roč. XXI, č. 255 (3.11.2010)
Mladá fronta DNES, roč. XXI, č. 265 (15.11.2010)
Právo, roč. 20, č. 255 (3.11.2010)
Právo, roč. 20, č. 265 (15.11.2010)

Sekundární literatura:

- BERMEL, N. (2002): Názory v tištěných médiích na Pravidla českého pravopisu (1993-1994). In Krausová, A.; Slezáková, M.; Svobodová, Z., eds. *Setkání s češtinou*. Praha, ÚJČ, s. 1-7.
- BERMEL, N. (2008): Pravidla jako cukr nebo bič? Pravopis v Českém národním korpusu. *Naše řeč*, roč. 91, s. 1-12, 57-67.
- DANEŠ, F.; DOKULIL, M.; HAUSENBLAS, K.; VÁHALA, F. (1958): *Píšeme podle nových Pravidel*. Praha, Orbis.
- MARTINCOVÁ, O., ed. (1991): *Co přinášejí nová Pravidla českého pravopisu*. Praha, ÚJČ.
- Nový akademický slovník cizích slov* (2005). Praha, Academia.
- Pravidla českého pravopisu* (2005). Praha, Academia.
- Příruční slovník jazyka českého* (1937-1938). Praha, Státní nakladatelství.
- REJZEK, J. (2001): *Český etymologický slovník*. Voznice, Leda.
- SEDLÁČEK, M. (1993): K vývoji českého pravopisu. *Naše řeč*, roč. 76, s. 57-71, 126-138.
- SGALL, P. (1994): Lingvistický pohled na český pravopis I, II. *Slovo a slovesnost*, roč. 55, s. 168-177, 270-286.
- Slovník spisovného jazyka českého* (1989). Praha, Academia.
- STICH, A. (2004): Ať žije český furor orthographicus; Dokolečka dokola – o tom českém pravopisu. In *Jazykověda – věc veřejná*. Praha, NLN, s. 11-19; 54-63.

ULIČNÝ, O. (2006): K teoretickým otázkám grafické adaptace přejatých slov v češtině. In *Jazyk – jazykověda – komunikace*. Slavica Pragensia XXXVIII. Praha, Karolinum, s. 292-295.